

2 R E L I G I O

E J U S Q U E

N A T U R A E T P R I N C I P I U M .

S I V E

J O H . M E L C H I O R I S V . D . M .

Ad Amicum Epistola , quâ ad
examen revocatur

A N O N Y M I

Tractatus THEOLOGICO POLITICUS con-
tinens Dissertationes aliquot quibus ostenditur (ita
jaçtat) libertatem Philosophandi non tantum sal-
vâ pietate & reip. pace posse concedi , sed ean-
dem nisi cum pace reip. ipsaque pie-
tate tolli non posse &c.

E D I T I O A L T E R A .

U L T R A J E C T I ,
Apud G U I L J E L M U M C L E R C K , Typograph.
C L O I O C L X X I I .

Tit. cap. II. vers. II, 12.

Επεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριον πᾶσιν ἀνθρώποις παιδύσασα ἡμᾶς, ἵνα ὀφνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ ἐνσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.

LECTOR!

Rationem hujus qualiscunque opelle à me si exigis, eam Scriptionis quidem alteram, alteram editionis ita habeto. Postquam liber Anonymi ad manus meas pervenisset, dolebam vehementer eo rem Christianam procedere indies, ut quantò magis patula est semita Dei sancta, etiam ut stulti illam ignorare non possint, tantò tamen gravius multos in ea quasi studio impingere & seipsos præcipitare videamus, quemadmodum Esaias & Hoseas Propheta præviderunt utrumque & prædixerunt.

Miserum sanè, postquam lex Dei in medium omnium prolata & exposita est, idem fieri quod olim, cum labiis & manibus sacerdotum esset concredita, nempe ut multi pascua & aquas conculcent & conturbent pedibus, quæ erat Dei tum temporis apud Ezechielem querela.

Videbam id egisse authorem illum, quisquis est, ut fluctus periculosos in simpulo moveret & salubrem Dei fontem non insipidum modò redderet, sed & intoxicaret. Petulantissima Philo-moria, sana ac sobria Philosophia ausa mentiri frontem eas hîc eruñtabat hypotheses quibus ad hodiernum mundi palatum nullæ possent propinari gratiores. Ea enim hodie vox est non paucorum, vix ac ne vix quidem referre quicquam, cuinam ex tot mundi sectis te applices qui salvari post hanc vitam desideras modò honestè, id est, sine aperta proximi injuria & molestia vivas. Quasi non ille ipse
qui

qui dixit. Non occides, non furaberis, etiam in & cum vanitate atque contumelia habere & usurpare nomen suum vetuerit. Istud autem pejorum, sed utinam pauciorum votum est ut conscientiam queant exuere & vincula Dei excutere, ut jure natura omne id sit licitum quod libitum est. Qui quidem si soli ex hac infelici messe in suam aream aliquid traducerent, nihil ferè dicendum esset, quàm, qui sordidus est, fordescat adhuc. Imprimis quum in tam clara luce versemur, ut nemo veritatem possit non videre nisi qui amat præ luce tenebras. Attamen ne caro nequam aliquid in suam rem trahat, quò infirmos aliquando obruat, sedulo danda est opera. Itaque imprimis Sacra Scriptura in arce locanda & à strophis horum נבלין sen nebulonum vindicanda, ne testes illi duo Prophetici atque Apostolici post recuperatam cœlestem authoritatem, eminentiam & efficaciam rursus faccis induantur, aut quod scelestius est, in terram projiciantur & occidantur. Non ferendum ut ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ, quæ S. Scriptura proponit vel à vera religione ad superstitionem, vel à pietatis praxi ad nudam & ferè inutilem speculationem relegentur. Et utinam non in ipso Ecclesiæ theatro nonnunquam illa voces inter non ita malos audirentur de religionis praxi quibus pueri in Christo in hac ipsa devia paulatim deduci possent. Audias enim aliquando illi, quam mox dicebam, honestati nihil ferè addi præter difficilem quandam in rebus mediis scrupulositatem aut devotionem & Spiritualitatem aliquam, quam ubi presseris attentius vix quicquam præter umbram relinquitur vel Superstitionem. Hinc commu-

nio cum Deo, quique inde est fructus & sensus Divitia-
 rum & suavitatum Ejus itemque consequens abnega-
 tio sui ipsius, Amor & glorificatio Dei, observantia præ-
 ceptorum & cursus in viis Ejus & quæ sunt alia, inte-
 gris etiam voluminibus ita describuntur, ut si quid
 valeas intelligere per multos saltus & anfractus verbo-
 rumque sesquipedalium & inane crepitantium am-
 pullas, ista tandem quasi calidior fidei vita tibi propo-
 natur, ut nempe intra te sentias (hoc initium est sc.)
 communionem cum Deo multaque mysteria & suavi-
 tates plurimas (quas explicare si velis, nodus sint in-
 explicabilis) ex verbo non suggestas saltem non per illud
 in conscientia formatas, siquidem illud externum tan-
 tum hominem tangit, cujusque si summa quadam ca-
 pita teneantur, jam Spiritus illa mysteria, nescio unde
 & quâ ratione nisi per enthusiasmum apportet. Unde
 etiam ille divitiæ (utpote quas in numerato habere non
 potes quum certa forma careant) ita aliquando evane-
 scant ut de Dei non gratia modo sed & existentia despe-
 res, nisi fortè ater catellus subeat (non tectum, quod
 mali ominis erat apud supersticiosam gentilitatem) sed
 lectum tuum, quem putes Diabolum esse, eâque occa-
 sione pro carbone thesaurum tuum subito rursus inve-
 nias. Inde amandus tibi porro Deus ut summum bo-
 num. Sed quale bonum? origo animæ tuæ. quomodo
 summum? divitiis, dignitatibus, voluptate & cor-
 poris titillatione excellentius. Porro quenam via Dei,
 quenam præcepta observanda ut Deus à te peccatore
 dignè glorificetur? nempe ut non ames opes, honores,
 delicias hujus mundi tanquam summum bonum, &
 cautè etiam in rebus mediis verſeris cum αἰσχροῖς quâ-
 dam

dam σῶματ' & Deo ut origini tuæ constanter adhaereas & in ipso delicias etiam si in cruciatibus infernalibus & tenebris æternis versari debeas, hoc est, in summo malo gaudeas fructu summi boni. Ratio illius confusionis ista est quod tanquam speculativa & minus practica considerantur mysteria illa pietatis (quorum epitomen dat divus Paulus 1. Tim. 3: 16.) in Sacra Scriptura nobis ita luculenter exposita, quæ continent verum illud bonum, & nomen istud Dei amabile & gloriosum, quod nempe tanta cum sapientia, sanctitatis, misericordia, longanimitatis & omnium divitiarum gloriæ suæ in verbis & operibus demonstratione factus sit DEUS noster, id est, sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio, imo omnia. In cujus nominis Dei & veritatis fide, amore, timore, confessione & sanctificatione peccatoris justitia, letitia, sanctitas & universa salus est. Verbo. Mysteria illa non materiam modo & unicam formam pietatis habent, sed & Spiritu Christi cor peccatoris aperiente, sola ejus sunt causa efficiens.

Quare quæ sit vera fides, pietas, sanctitas, religio, quæque vera, incorrupta, sola & solida τῆς εὐσεβείας μόρφωσις, ejusque à Deo in Scriptura S. factæ μορφώσεως δύναμις tantò minùs inutilis videbatur meditatio. Cumque ab amico uno atque altero monerer ut authoris illius malè feriat impia quædam paradoxa breviter examinarem, id feci prout tempus tum ferebat & animus, nihil de editione publica decernens. Sed quum apographum epistolæ ad amicum, me nescio, typographo Ultrajectino traditum esset, ita dedecoratum fuit seu hujus festinatione, seu Correctoris turpi inscitia & oscitantia, ut meum vix agnoscerem.

Istam

*Istam editionem cùm audirem jam undique ferè dis-
tractam & sub meo quidem nomine (quod titulus ta-
men non referebat expressum) dolui lectorem isto modo
fraudari. Quare id tandem à me impetravi ut prelo-
iterum, subjicerem & tibi, LECTOR AMICE, com-
municarem hanc qualemunque Exercitationem, ex
qua nihil aliud velim expectes, quàm succinctam
repetitionem & assertionem religionis nostræ partium
& fundamenti. Nam ut longè lateque per omnem
campum decurrerem, non operæ videbatur pretium,
cùm ferè omnia, idque optimè, dudum ab aliis par-
titim sint explicata & vindicata. Quæ etiam ratio
est, quare in destruendo magis quàm in adstruendo
laborem collocaverim. Nomen auctoris, cujus ipsum
puduit, ego exprimere nolui, cùm magis indignum
existimem quod inter bonos nominetur quàm Hero-
strati incendiarii. Caterùm si Tibi quoquo modo in-
notuit ille homo quem ego ex amicorum relatione ac-
cepi, facile quem indigitarim conjicies. Vale & ve-
ritatem ama quæ est secundùm pietatem. Ex oppido
Kaldekercke propè Venlonam idib. Ian. cId Id c LXXII.*

Epitome Exercitationis.

Occasio scriptionis. *Herbertus* de relig. Gentilium. quâ via occurrendum atheis. pag. 1. author Tractatûs Theologo-Polit. quis censeatur. Ejus Scopus evacuare mysterium salutis nostræ. 2, 3. quâ viâ isthuc contendat. 3. partes & methodus Exercitationis. 4. mundus ad Dei gloriam, homo ad cultum Ejus conditus. 5. qui tum nondum potuit consistere in justitia commutativa & æquitate erga alios. 5. quid religio? Complectitur cognitionem Dei. etiam ex adversarii principiis. 6. 7. qui oblitus quoque temperantiæ & castitatis. 7. religio peccatoris. 7. 8. Fides quid? 8. non consistit in obedientia. neque in septem illis ab authore dictatis articulis. quos & ipse dubios facit. 9. 10. 11. Quid *justitia* Dei illi significet. 12. Scriptura S. an scientias doceat. 12. charitas erga proximum non est universæ legis impletio. 13. locus Rom. 13. vers. 8. methodus illius epistolæ. 13. Causa pervertendi S. Scripturam. 13. Abraham non nescivit attributa Dei essentialia Exod. 6. vers. 2. 14. quid יהוה. & quomodo Deus ut talis innotuerit. 14 15. unde אלה. quæ nomina

na Deus in fædere præfetur. 15. non eadem
omni tempore neque omnibus æquè co-
gnitu necessaria. 15. An nihil de Deo sci-
re opus quàm quod nemini faciat injuriam?
16. Locī Jer. 22. vers. 15, 16. & cap. 9. 24. ibid.
Peccatoris gloriatio, quod Deus faciat
Gratiam, justitiam, judicium. 17. id nomen
Dei est. ibid. definitio Dei. ibid. tropi in
Scriptura. phrasēs anthropopathicæ. 18.
Natura & ratio an peccatori possit præstare
religionem. dubius adversarius. 19. ejus de
æterna salute silentium. ibid. quæ obedi-
entia salutaris? 20. probatur carnis impoten-
tia, 20. 21. Amor Dei. Deus sanctus. pecca-
tor ab illo averfus. 22. Quid officii exactio
in peccatore operetur. 23. pecc. nescit
Deum habere gratiam. illi deest *οὐνεως*. 23.
24. revelatio aperit misericordiam veram
quæ cum justitia consistit. 24. 25. peccato-
ris hypocrisis. ibid. revelatio necessaria. 25.
& certa. unde? 26. quibus? 27. convictio
non efficit in omnibus ejus fidem. 27. im-
pietas Anonymi circa Prophetiam, Israë-
lis electionem, miracula, Sp. S. & c. quæ ten-
dunt ad S. Scripturam cum revelatis my-
steriis de ponte dejiciendam. 28. 29. Ad-
versarii blasphemia de D. Iesu. 30. Deus po-
test hominem facere aliquid cogitare non

mediante phantasia. ibid. Executio myste-
rii salutis non repugnat constantiæ Dei, ne-
que illum dedecet. 30. 31. potuit revelatio-
nem atque miracula edere. 31. 32. emblemata
fortiuntur nomina & attributa Dei. 32.
Causa prophetiæ non sunt phantasmata ex
temperamento, affectibus, educatione,
præjudiciis enata 33. Quid *Spiritus* Dei &
Sanctus? 33. 34. is author revelationis. 35.
De præjudiciis, affectibus &c. prophetarum.
Magi ex oriente non adducti superstitione.
35. *Elisæus* cur fidicine usus. 35. 36.
Jeremiam an mæstities traxerit ad calamitates
intentandas. 36. *Micha* nihil dedit odio.
ibid. Nonnullorum in re eadem diversum
dicendi genus. ibid. Prophetæ non semper
omnia intellexerunt. 37. Iosue opinio de
solis motu. de solstitio miraculoso. ibid.
umbra retroacta tempore Ezechie. 38. Sa-
lomon Matheseos an imperitus. ibid. Noah
& diluvium. 39. Adam non nescivit Deum
omniscium & omni præsentem. neque Kain,
Laban. ibid. multò minus Abraham, alii.
Deus cur humanâ specie Sodomam profe-
ctus. 40. Quare Deus *idius* Deus Israël. 41.
œconomia fœderis Gratiæ. 41. 42. falsi Pro-
phetæ apud Ezech. 14. Sacerdotes, Pro-
phetas &c. an gentes aliæ habuerint. 43. 44.
Mel-

Melchizedek. 43. Abraham an præcepta placitorum habuerit. ibid. jus sacrificandi. Eumolpidæ, domus Pinaris apud gentiles ibid. Ethnici neque à Malach. cap. i. neque à Paulo Rom. 3. 2. Iudæis æquiparantur, nisi certo tempore. 44. 45. cur Prophetæ ad gentes & de gentibus loquuti. 45. differentia legum. quasdam ut placita pro more principis dedit Deus. ibid. Miracula fieri possunt. non repugnat legibus naturæ. 46. interpretatio Scripturæ. ejus regulæ. lingua Hebræa non est dubia. 47. libri nulli mutilati, corrupti, authentici deperditi, neque incertorum authorum. 48. vindicatur pentateuchus. cujus varia loca explicantur. 48. 49. 50. 51. Lex Moïsis scripta quæ? 52. inventa tempore Iosifæ. trita ab Esdra. is quomodo versatus circa sacrum codicem. 52. Libri historici à quo consignati. quo fine. an ordine incomposito & ἀχρονολόγως. 53. examinantur loca multa. 53. 54. imprimis illustratur computatio annorum ab Exodo ad Templum. 54. 55. Libri chronicorum. 56. Psalmi. Proverbia. Esaias. Ieremias, qui sibi non disconvenit in narratione passæ violentiæ. 57. Ezechiel. Ejus Epistola Josepho allegata non pugnat cum Jeremia. 58. Jonas. Jobus. ibid. Nehemias

graris

gratis fingitur nimiùm μακρόβιⓈ. vidit Jad:
duam Pontificem. 59. unde discrepantia
catalogi utriusque Nehem. 7. & Esdr. 2? 60.
Jechonias ἄτεκνⓈ. ibid. Zorobabel geminus.
61. Apostoli qui fuerint. futilis adversarii
distinctio. ibid. locus 1. Cor. 7. 62. quid
differant à Prophetis. quomodo ratiocina-
ti? 62. Paulus non utitur urbana excusatio-
ne Rom. 15. ibid. an distinguat Apostolatam
a doctoratu. 63. non usus fundamentis quæ
essent collegarum contraria. ibid. locus
Rom. 15. 20. 64. Non est adversarius do-
ctrinæ Jacobi cap. 2. loci 1. Cor. 9. 20. Gal.
2. 11. 64. 65. Prostituitur obiter authoris
Politica.

J. MFL-

J. MELCHIORIS V.D.M.

Epistola ad Amicum, continens

CENSURAM

Theologo-Politici.

VIR CLARISSIME

Anus fere est, quum mihi *Herberti de Religione Gentilium* Commentationem commendares examinandam. Quod eo fine tu quidem faciebas ut meditatio unculam meam de auctoritate S. *Scripturae*, quam in cuiusque fidelis obtinet conscientia, exerceres & istâ quasi limâ expolires. At verò argumenti scopique mei disparitatem ita tum aperui, ut quid de religione & fide gentilium credendum sit, & quàm propè hæc duce Conscientiâ (revelatione externâ seposita) ad fideli-um sub *promissione & lege* accedere potuerit, simul significârim. Unde tibi facile fore putabam judicare quid de illis quinque capitibus *Herberto* notatis (cap. 51.) esset sentiendum. Quantum autem ad hujus hominis aliorumque ejusdem generis genium attinet, rectissime censes, eâ solum viâ impediri posse, quò minus religio Christiana suo decore orberetur, omnique stabilitate, everso principio, multeretur, si non modò

A

ex

ex historiarum & experientiæ testimonio, sed & conscientiae promptuario, convictionis argumenta arcesantur. Quod mihi ita verum videtur, ut putem, neminem nostrum, quotquot verè Christiani sumus, fidei suæ certitudinem aliam habere, quam quod veritas creditorum, conscientiae sese prober. Id quanquam operante Dei spiritu tantum fieri possit ad submissionem & fidei obedientiam, non minus tamen ad convictionem potest demonstrationum ratiocinio. Invenies fortassis in meo illo dialogismo, unde hæc res tibi clarius patefcat. Sed & eandem ferè rem nunc agam tecum, mi frater; strophas audacissimi cujusdam hominis dissolvendo, quas ad irretiendam fidei nostræ veritatem nexuit. Prorupit ille nuperrimè, nescio qua ex machina, encomium fronte præferens, *Tractatus Theologo-politici*. Zinospâ parente iste partus habetur genitus, si modò monstra, quâcunque similitudine, genitorem referre possunt. Non decuit tamen hæc tanta perfidia alium, quam ex Iudæo apostata *Ψυδάρμωρ* Christianum. Ipse ille est, qui nobis olim scripto quodam, quo magnum hujus seculi authorem malâ methodo tantum non corruperat, innotuit, cum Myrtilleti philosopharemur. Et est reverâ quod nunc doleamus Theologi acerbius nefarium ausum, quo Prophetas atque Apostolos, ipsumque adeo Deum in ordinem suum redigere aggressus est, quàm accusabamus quondam inutilem operam, qua Cartesius scilicet juvare satagebat. Is ergo homo Socinianus quum sit, & si quid pejus, nomine Christiano se potest jactare, ægrè ferens in libera Rep. ubi vivit, coarctatam tamen esse blasphemandi licentiam; Ingenti labore molitus est Philosophiæ, quam nominat, asylum condere, id est, ut præ se fert, demonstrare jus atque fas esse debere omni homini, de Deo ejusque cultu, non cogitare modò, sed & dicere quodcunque mens malefana suggererit, modo fur & latro non sit, neminem

que

que lædens suum cuique tribuat, secundum iustitiæ regulam. Nec impunè id modò per Magistratum (quod intendit cap. 15-20.) sed & sanctè absque offensione Numinis: Cujus quippe cultus verus & unicus, in iustitia & amore proximi sit positus, ad quem populo instillandum, liceat (imò necesse sit) pro cuiusque capacitate, ingenio, præjudiciis, fingere & formare infundibulum (præfat. pag. 6. in fine porro quia &c.) Quod posterius videtur scopus præcipuus scriptionis huic authori extitisse: *Nempe ut omnibus cujuscunque religionis & fidei capitibus pro superstitione habitis, quâ tanquam fomite odiorum atque tumultuum incendia accendantur & alantur, tandem doceat Christianos, ex Socini sensu sapere, Deoque satis putare factum, si modò assuescere possint, in communi vita tranquille cum aliis agere.* pag. 46. & *Ethicam universalem exercere.* Ad quod tamen quàm non possit (quicquid in speciem jactet) suâ methodo homines perducere, Deo volente, mox patebit. Mosen autem cum Prophetis, Christumque cum Apostolis, nihil aliud quam istud intendere, dudum est quod, evacuato mysterio Gratiae Dei in Christo, ejusque sapientissimæ & gloriosissimæ dispensationis, Socini discipuli studuerunt infirmis persuadere. Sed quum hætenus, veritate tot radiis elucescente, sæpe atque turpiter sese dederint, insulis & coactissimis scripturæ contorsionibus, hunc puidisse videtur, in faustis vestigiis ad eundem scopum contendere. Pertæsus scilicet laboris impendendi, enervandis singulatim testimoniis, pro veritate mysteriorum pretiosæ nostræ fidei, uno ictu (ut Nero olim frustra optabat) omnia dejicere tentavit. Inde est quod *Historicorum, Prophetarum* atque *Apostolicorum* monumentorum, autoritatem atque nervum incidere, operam sibi sumsit infelicem; *Horum* capita à doctorum privatim & prudenti Consilio, electâ methodo; *Illorum* vim & emphasin, ab imaginationis & præjudiciorum

ciorum putido palo : *Istorum* denique fidem , ab incertorum authorum tumultuaria corraſione , ſuſpendens. Vides , Amice , impietatis apicem , quem ubi quis conſcenderit , tum demum omni ſuperſtitione , ſcilicet ſeſe exſolvere poteſt , atheiſmo ſeu involutus ſeu involvendus nullo negotio. Ut autem ſapientia Dei ſapientiam hujus ſcioli aſſequatur & proſtituat , inde exordium ducendum exiſtimo , ubi finem ipſe impoſuit , progrediendumque iſto ordine , ut nempe diſpiciatur *primum* quid ſtatuendum ſit de vero Dei cultu & religione : Num videlicet illa , juſtitiâ & charitate erga homines abſolvatur & an homo illis quæ naturaliter de Dei Unitate , Omnipræſentiâ , & cæteris capitibus (authori pag. 163. enumeratis) novit , tum ad charitatem , tum ad alias religionis , ſi quæ eſſe comperiantur , partes perducı queat ; *Deinde* ad revelationis ſupernaturalis neceſſitatem aſſurgemus & de authoritate illorum librorum diſquiremus , quique illam continere à chriſtianis creduntur.

*Faxit Deus , qui myſteria ſua revelat timentibus ſe , ut ex ore infantium & lactentium ſibi paretur robur ad perſeque-
dum inimicum & vindicem ſui.*

Principiò certum eſt Deum ſapientiſſimâ & liberrimâ voluntate , hoc univerſum cujus partem nos inhabitamus creaffe , cujuſque ampliſſimum ſpatium , cœli nomine circumquaque contemplanur. Idque cum potuiſſet non feciſſe , fecit ſine dubio ad manifeftrandam ſuam *gloriam* quam ſuo quæque loco creatura *narraret* Pſal. 19. 2. narraret autem illi , qui aſſequi , Deumque inde cognoscere magnifacere atque celebrare poſſet. Inde *terram non creavit ut eſſet vacua* , Eſai. 45. 18. ſed *hominem* condidit non modo mente & ratione , ſed & ſenſibus præditum , quibus cætera creata veluti intra ſe admitteret. Menti autem , ſui quandam ſimilitudinem impreſſit , quâ ipſum primum Creatorem , deinde ab eo derivatam *veritatem* atque *bonitatem* co-
gnoſce

gnosceret, seque ad illius amorem totum componeret. Tacitam interim gubernationem illius, non solum quoad illa quæ corpus, sed & quæ mentem & voluntatem spectant, sibi reservans eo modo dirigendam, quemadmodum ipse judicabat ad suam facere glorificationem; ut homo haberet, quæ semper in abyssu divinæ incomprehensibilitatis, infinitæque potentiae, sapientiae, bonitatis, sanctitatis &c. admiraretur, ita demum hominum genus non frustra erat futurum. Psal. 89. 48. In his non video quidnam mens sana possit inficiari. Inde ita procedo, primum hominem, quem Zinospa agnoscit (quanquam narrationem illorum quæ cum ipso gesta sunt, nonnullorum fratrum suorum Iudæorum somniis, parabolane-sit an historia velit dubitare;) habuisse ut *veri* ita *boni* quoque regulas, secundum quas & Deum creatorem suum ejusque perfectiones cognoscere, amare & sancte aliis creaturis uti, suumque corpus tanquam organum ad Dei glorificationem posset gubernare. Illa-ne verò *religio* Adami & cultus Deo debitus, nec ne? Fuit hæc sanè, aut nulla fuit. At irreligiosus fuit Zinospæ, siquidem proximum non habuit cui ex justitiæ præscripto *suum* tribueret, cum nondum *meum* & *tuum* locum in orbe invenissent. Habemus ergò hominem Deo servire eumque glorificare aptum, qui de alio homine fortè nequidem cogitaverat. Propagatio verò humani generis, rationem cultus Dei mutaverit? Mirum, si homo qui de suâ mente ubique gloriatur ausit affirmare. Sed magis mirum audere in subsidium suæ opinionis vocare Scripturam, quam tamen prius ita eviravit, ut nihil præter hoc ipsum reliquerit, eo fine ut suæ hypothesei inservire cogeret. Quæ, quanta sit insania, nemo non videt, qui quicquam videt. Sed de testimoniis quibus abutitur mox videbimus. Nunc ajo, quod & sana ratio & revelatio, quam supponimus, docet *religionem* esse, *Deum cognoscere, amare, revereri, ipsiusque vir-*

tutes & perfectiones omni animi affectu, verbo & opere in se & aliis glorificare. In quibus omnibus finis hominis, & consequenter ejus summum bonum atque felicitas est posita. *Scelus* autem & *impietas* est, in hisce aut negligentem esse, aut versari secus, aut etiam contra quam par est. Stultum proinde, quod ait author (cap. 13. pag. 156.) *neminem ex mandato posse esse sapientem, non magis quam vivere aut esse,* ut inde probet non mandasse Deum attributa sua seu virtutes & gloriam cognoscere, (quod sapientem esse ait) & per consequens hanc non esse partem cultus Dei & fidei & religionis. Primum enim non quæritur an possit, sed an teneatur esse sapiens, id quod ipse statim nobis sponte suâ dabit. Deinde falsum est Deum non posse præcipere homini, quod suâ potentiâ in homine impote, qualis nunc est, operatur. Adde hominem tamen teneri ex Zinospæ placitis ad minimum *justitiam & misericordiam* Dei cognoscere, quibus addere ex suopte ingenio debebat *unitatem, omnipræsentiam & potestatem supremam* (pag. 163.) quæ cum videret non posse imitatione hominum exprimi, non debebat dictasse cap. præcedenti, illa tantum attributa velle Deum & debere cognosci, quæ homines certâ vivendi ratione exprimere possint quam ut in homine *imago & quasi exemplum* perfectissimarum & sanctissimarum virtutum Dei sit & appareat (quod religio facit) æque necessum est hominem istas cognoscere, ac speculum radios faciei repræsentandæ recipere. Sed dabimus hominem suo indicio & iudicio damnatum. Capite enim quarto, *de lege divina* sub finem pag. 45. & seq. ea videbis veritatem huic homini ad suas fraudes non satis attendenti expressisse, quibus seipsum perimit: Postquam enim sermocinatus est de intellectu seu mente hominis ejusque perfectione, per cognitionem & consequentem amorem Dei, concludit pag. 46. *Huc itaque nostrum summum bonum n.straque beatitudo redit, in cognitionem scilicet & amo-*

rem Dei. Media igitur, quæ hic finis omnium humanarum actionum, nempe ipse Deus, quatenus ejus idea in nobis est, exigit, jussa Dei vocari possunt, quia quasi ab ipso Deo, quatenus in nostra mente existit, nobis præscribuntur atque ad rationem vivendi, quæ hunc finem spectat, lex divina optime vocatur. Et paulo post. Cum itaque amor Dei summa hominis felicitas sit & beatitudo & finis ultimus & scopus omnium humanarum actionum &c. Item nonnullis interjectis: hoc idea Dei dictat, Deum summum nostrum esse bonum, sive Dei cognitionem & amorem finem esse ultimum ad quem omnes actiones nostræ sunt dirigendæ. de ipso discursu & an satis accurate hæc explicet, itemque de scopo ad quem collimat, jam non dico. Accipio saltem quod dicit, in Dei idea, sive in eo quod in ipsa mente nostra de Deo nobis manifestum est, contineri Deum esse summum nostrum bonum, quod assequimur ejus cognitione & amore, & media seu partes cognitionis & amoris, seu mavis specialia officia illius sese habere ut jussa Dei & legem. Unde concludo: cognoscendo Deum, nos etiam Deum colere. Nam & cognitio est medium amoris. Certe non amat Deum qui ejus virtutes non vult cognoscere, aut cognitæ non vult admirari & ut decet æstimare, sermone etiam atque opere extollere & celebrare (unde peccatoris religio ut notitia, amor, timor, confessio celebratio, sanctificatio prominis, Dei passim describitur in sacris. vid. Psal. 5, 12. & 9: 11. & 86. 11. &c.) Ita quoniam hæc jussa seu lege quædam præscripta sunt, ad obedientiam religionis, utique præter charitatem proximi pertinere, vel ex ipso rationis dictamine clarum est.

Miror autem magnoperè hominem, saltem de *temporantia & castitate*, neque meminisse neque cogitare. Ipsum signum circumcisionis, *concisionis* inquam, quod gestat si Zinospa est, ipsum admonere potuisset, hanc à religione utique removendam non esse. Sed qui

de Deo parum sobrius, deque ejus illibato cultu minus castè loquitur, non decuit aliter agere. Sed accedamus propius, & de illa speciatim religione videamus, quâ *alienati à vita* ex communione Dei illi religamur. Nolo memorare nos *sanctificari in Veritate*, novum hominem esse *Veritatis sanctitatem* & sanctificationem, pietatem esse *lucem*, & quæ sunt alia infinita, quæ istius hominis hypothesin dejiciunt: certè *Fides* quæ religionis veræ cardo est & apex, non est nisi *obsignatio testimonii Dei* de suis virtutibus, Gratiâ, mysterio salutis, quod verbo & factis pandit, quo & potest & dignus est à peccatore ut salvator, ut bonum, ut hæreditas, ut pater quæri & amari. Fides confitetur Deum & Nomen Ejus, & respondet *οὐκ ἔστιν ἄλλος*. Fides ergo tibi quid est, homo confidentissime, si nihil ad illam & religionem pertinet quam justitia seu charitas erga homines. 2. Fides est inquit credere Deo se revelanti utiquæ & stipulanti & promittenti. Unde *fiduciam* primum seu reclinationem & projectionem sui in ipsum, ipsamque deinde *spem* & exspectationem bonorum futurorum ad religionem referas oportet. Quæ nam autem credere? nihil ne præterea quam amandum proximum? tædet his insistere. Si autem revelavit Deus alia etiam de sua natura & voluntate, utique *nosceda* sunt ut credantur. Sed ait, cætera quæ in scriptura de Deo scripta sunt, *præjudicia* vulgi sunt, & Prophetarum erroneæ *opiniones*, & Apostolorum *piæ fraudes*. Hoc unum verò Deus credi vult, absque violentia vivendum esse. Deus te compescat, homo temerarie? Quis te ita docuit distinguere? pergit itaque pag. 161. Fidem esse de Deo talia sentire quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia & hæc obedientiâ posita necessario ponuntur. Cur homo fidem, de qua nonnisi ex scriptura scire potuit, ex eadam definire noluerit, palàm est quia scilicet ipsi propositum fuit fallere. Quod fieri non potuisset si ex Paulo voluisset sapere, docente si-

re fidem consistere in sua justitiæ abnegatione & in Deum justificantem impios, Christumque factum (per obedientiam & passionem) justitiam, reclamatione & fiducia, per sincerum Dei atque inde proximi amorem vivide & efficaciter fructificante & sese ostendente. Audiamus tamen quid dicet. Fides est de Deo quædam sentire. Ergo falsum quod intendit probare, religionem & fidem esse tantum justitiam erga proximum. Sed hæc inquiet, supponit & includit qualemcunque de Deo notitiam & sensum. Hæc enim posita, necessario ponuntur quæ de Deo credenda sunt. Absurdum est primò dicere, justitia sola est religio, quia cæteræ partes cum illa cohærent; deinde nec verum est justitiam erga proximum esse summum religionis complementum, ipso hoc homine, si suâ agnoscere vult hoc largiente; siquidem justitia exercetur ex amore Dei, sine dubio glorificandi. Dicamus ergo nos religionem & finem, esse glorificationem Dei, cui reliqua omnia subordinantur. Quod si velit dicere hoc nimis generale & absurdum esse, nec convenire inter homines quid ad Deum glorificandum credendum sit: in promptu est responsio, non esse periculum si modo ex omnibus Deum velimus glorificare & in timore ipsius attendere quid ipse in verbo suo requirat. Adde, quod prætermittendum non est, ex ipsis Zinossæ statutis, non posse certa esse capita quæ cum Dei obedientia reciprocentur. Nam illa ingenii humani varietas atque opinionum diversitas, quâ fit, ut quæ hunc ad devotionem, eæ ipse alterum ad risum & contemptum moveant, (ut ait pag. 163.) eo usque se extendit, ut etiam inter honestos, id est, qui nullis facinoribus se prostituunt concivibus suis, de omnibus capitibus, etiam ead. pag. in fine, enumeratis, possint dari controversiæ. Potest enim tranquillè absque violentia & injuriâ cum proximo vivi ab ipsis etiam atheis, Deum & quicquid Dei est, negantibus. Qui tamen cap. 13. in fine pag. 158. ut pote satis fideles & religiosi Zi-

nosse, exagitati non debent. Qui secus faxit *antichristus* esto pag. 362. Sed illis quis auctoravit hunc hominem, catenam septem capitalibus annulis sibi invicem non satis innexis constantem, isto modo cudendam (ut facit pag. 163.) qua fingit omnes homines ad obedientiam trahi posse. Cum tamen experientiâ teste, multi hæc capita admittentes non ament proximum, aliique contra, quos hæc non credere asserit (ut orthodoxi unitatem Dei &c.) reperiantur esse multò justiores. Bene interim habet, quod in verbis ejus obiter noto, *admirationem excellentiæ Dei* multum facere ad amorem & obedientiam ergâ ipsum. Proinde quo major Dei & istius inprimis *excellentiæ*, quam in operiosissimæ Gratiæ mysterio probavit, est in fidele cognitio, eò amor intensior & submissio proclivior. Sed quis non indigneretur hunc irrisorem, alterâ manu mox destruere, quæ modò exstruxerat alterâ, æquè infelicitèr utrumque. pag. enim seq. per ipsum fas est hominibus, dubitare *quid Deus sit*; Corpus an cogitatio? quâ ratione hominibus vitæ exemplar sit, an quatenus justus & misericors, an verò quatenus omnia per ipsum sunt & agunt, nos etiam intelligimus verum, æquum & bonum? item an omnipræsens essentiâ an verò potentiâ? præscribat ne leges tanquam princeps, vel doceat tanquam veritates æternas? jam vide quomodo hæc superioribus constent. De Deo multa credenda sunt; & tamen dubitare quid Deus sit? justus & misericors omnipræsens, dominus & rector omnium, isque liberrimus; & tamen ambigere sit ne corpus an mens, sive res cogitans? item omnes ne res per ipsum sint & agant? sitque potentiâ ejus ubique, cujus essentia corporea certis limitibus necessariò inclusa est? Nihil de Deo credendum, quam *quod certâ vivendi ratione imitandum est*, cap. præced. & nescire tamen, quid & quâ ratione imitari Deo debeas? Deum *justum & misericordem* esse, nihilominus disputare Deus ne seut princeps

princeps habeat legesque præscribat? Facere *omnia ex absoluto beneplacito*; tamen posse æternas veritates esse, quod agit & agi vult. *Qui Deo obediunt*, diligendo alios homines, *tantum* salvos esse; & tamen præmium supernaturale, id est, post hanc vitam naturalem, posse non ex spectari ab illo, qui quanquam innocentem & justè, tamen in miseriâ & calamitate vitam transegit, aut contra. Deum *penitentibus peccata condonare*, & tamen æternas veritates esse quas Deus homini dedit leges, atque peccatori irrogat pœnas. Quæ etiam si sciamus Christiani quomodo consistant, secundum tamen hujus authoris principia contradictoria sunt. Jam quantum ad illa quæ ex Apostolis *Joh. & Jacobo* assert, argumenta tantum debebant esse homini impio, non testimonia divina. De quo videbitur postea. Sed quicquid agat non probat Jacobus primam Zinospæ assertionem, nempe *fidem ratione obedientie esse tantum salutiferam*, eò quod mortua sit & compenatur, si ille qui illam se habere jactat *careat operibus sanctitatis*. Planè ut animal absque ridendi facultate homo non est, nec tamen ratione hujus facultatis, sed potius mentis corpori unitæ homo est: Nec uterque probat alteram thesin, eò quidem sensu quo optaret illorum distortor. Quanquam enim certissimum sit, quod credens in Deum justificantem in Christo, non possit non amare gloriam Dei, utque ea in proximo quoque manifestetur, allaborare, & ita cor suum Deo quasi plenum habere, qui *charitas* est; attamen non inde concluditur fidem veram & plenam in illo esse, qui qualicumque modò illam externam justitiam atque *honestatem* servat (pag. 162. lin 14.) quam hic homo *obedientiam* Dei vocat; licet, præterquam in filiis Dei regentis, semper ex amore sui ipsius suarumque *cupideratum*, oculorum scilicet, & *carnis* atque *ambitiosæ* *vise* proficiscatur. 1. Joh. 2. 16.

Super est, ut rationes illius ex scripturâ petitas examine-

aminemus, quibus probare conatur Deum nolle nos de se quicquam intelligere, scire, credere, quam quod possimus conversatione cum proximo exprimere & imitatione referre: nempe justitiam & charitatem. Totamque proinde religionem sitam esse in dilectione proximi, seu innocenti cum ipso conversatione. Diximus jam supra, hæc evertere id quod modò refutavimus, ex pag. 163. Nunc prius quàm ipsum sequamur, notandum *justitiam & misericordiam* in Deo, secundum sensum hujus scriptoris, nihil aliud esse quàm *charitatem & æquitatem erga homines quâ nemini innocenti molestus sit* (quam non potest hæc Socini soboles, vel in morte infantum, qui nondum in similitudine transgressionis Adami peccarunt, vel in passione Christi innocui agnoscere) quæ nobis imitanda sit respectu concivium. *Justitiam* enim Dei quâ rejicit peccatores à sui communione, itemque illam quâ justificat peccatores in Filio suo sponse & redemptore, non agnoscit.

Ait ergò primò, demonstratum sibi superius *scripturæ intentum non esse docere scientias*, indeque judicari posse *nihil præter obedientiam ab hominibus exigere, solumque contumaciam non autem ignorantiam damnare*. Nego postèrius sequi ex priori. Nam quid refert, quominus Deus divitias gloriosæ suæ gratiæ cognoscendas, amandas, deprædicandas proposuerit in verbo suo, etiamsi non curaverit explicari quomodò sese habeant operationes rerum naturalium, aut etiam reliquerit homini jam per revelationem excitato, ea quæ ex ratione, ejusque tum principiis tum observatis cognosci possunt, tam ad Deum melius cognoscendum & glorificandum, quam ad proximo commodius servendum, tandemque ad seipsum accuratius regendum. Quomodo subordinatur & servit revelationi, ratio & Philosophia. Et religio hominem ad stringit, in his ed usque proficere quantum vocatio particularis aliæque opportunitates, mensura etiam donorum Dei exigunt atque

arque permittunt. Pergit & ex Rom. 13. vers. 8. intendit probare, obedientiam Deo debitam, consistere tantum charitate quæ debetur proximo. Quod quam absurdum, & contra Apostoli mentem ab ipso fiat, patet legenti versum nonum & decimum ejusdem capituli; in quibus cum recensuisset præcepta, quæ officia erga proximum præstanda præscribunt, concludit tandem *charitatem*, quoniam nihil illorum faciat proximo quæ verita & mala sunt, *esse legis* illius proximum concernentis *implementum*, cæteroquin sine dubio etiam totius, siquidem proximus rectè amari non potest, nisi Deo prius amato, cujus gloriam desideramus etiam in aliis hominibus æquè, ac in nobis manifestandam. Cætera autem legis, ut ex gr. quomodo Deus ut *Deus noster* in filio suo agnoscendus, credendus, amandus, nominandus, & sincerè colendus sit, jam docuerat & asseruerat totis illis undecim capitulis, unde porro illa quæ ad nos gubernandos in sobrietate & castitate, & ad serviendum proximo pertinent, educit cap. 12. vers. 1. & seqq. & hisce omnia quæ ad religionem Christianam pertinent ita absolvit, ut Zinospa dum allegando fatetur, se hanc epistolam legisse, eo se se prodatur esse ex illorum numero, qui oculos claudunt ne sanctam & Deo gloriosam veritatem videant, aut dum non possunt non videre, consilia carnis adhibent, subter-fugia & rimas elabendi quærentes, verbumque Dei distorquentes, sui aliorumque seductores, qui siquid se invenisse putant, propagant aliis, partim quoniam Deo & veritati ejus irati, hac ratione aliquid detrimenti student afferre, partim quoniam dolent aliorum sincera confessione & exemplo sanctitatis, sua tenebrarum opera coargui; vellenteque propterea aliorum in transversum actorum exemplum, in suæ perversitatis fulcimentum & malæ conscientiae qualecunque solamen trahere. Sed sequamur porro vestigia tetrica, *Intellectualem sive accuratam Dei*
cogni-

cognitionem, non esse donum omnibus fidelibus commune; sicuti obedientiam, vult probare ex Dei testimonio Exod. 6. Psal. 2. *sed frustra; neque enim ex isto loco rectè infertur Abrahamo cæterisque Patribus, nomen יהוה ne nominatum quidem fuisse, multoque minus concludi potest, eos nullum Dei attributum novisse, quod ejus absolutam essentiam explicet.* Deus isto loco declarat quare jusserit cap. 6. vers. 15. 16. se indigitari Israëlitis non solo Deo Abrahami nomine, sed simul אלהי אברהם אלהי אשר *ero qui futurus sum, nempe ex fædere cum Patribus inito, id Israëlitæ reipsa & inchoatâ impletione, illorum quæ Deus erat pollicitus, erant experturi. Recordatus (inquit vers. 5.) sum fæderis mei, demonstrabo jam nunc me memorem esse promissi, cujus in hac continuâ Israëlitarum miseria visus sum oblitus esse. Propterea dic filiis Israël me esse יהוה & educturum vos ex incumbentibus oneribus Ægypti & erepturum vos ex servitute illorum & asserturum vos Brachio elato & judiciis magnis & assumpturum vos mihi populum & futurum me vobis לאלהים & cognoscetis quod ego sim יהוה Deus vester, ille qui eduxit vos. &c. Non fui (inquit vers. 2.) illo modo cognitus, nomine meo יהוה, quum fædus cum ipsis pangerem, me futurum ipsis ipsorumque semini in Deum (id est, me & quicquid in me est, ipsis quasi communem fore quatenus ad suam beatitudinem id possunt optare) & consilium dispensationis hujus meæ gratiæ his duobus testamentis ipsis exponerem, me nempe primum terram Canaan semini ipsorum certo tempore daturum in hæreditatem, ubi certum aliquod semen seu persona ex posteris sit oritura, in quâ & per quam tunc omnes familiæ terræ benedicantur, ejusque fiat hæreditas. Hæc ut crederent, me ipsis revelavi Deum potentem sufficientem, meam potentiam, misericordiam, longanimitatem & cæteras virtutes & perfectiones ita abundantes, imò infinitas, esse, ut confidere possent me parem esse exsolvendis pro-*

promissis. Falsa jam sunt quæ addit Zinospa infelix Heberi propago, de emphasi vocis יהוה itemque de אהוה cuius ה ultimum vel ex eo quod mobile est, apparet non esse paragogicum, sed radicale, punctumque brevissimum sub א non posse esse ex longo tzeri in א quod ex regulis Grammaticorum compenlabat elisionem א, radicalis (est enim ab אהוה.) Habet autem notationem vel *adjurationis* ex Hebræo, vel potius *venerationis* ex Arabico. Inutilis etiam conciliatio (pag. 156.) hujus loci cum illis Geneseos, ubi יהוה exprimitur & vel eo nomine absurda, quod etiamsi scriptor (quem Mosen credimus) narrans res à Deo & circa Deum gestas, ipsum nominaret ita ut maximè erat suo tempore notus, attamen orationem ipsam Dei & fæderis stipulationem exprimens, non potuerit sine temeritate Deo titulos adscribere, quam quos ipse tunc erat præfatus. Inde illa diversitas, quod Gen. 12. Deus quasi jam notus nil præfatur cap. 15. itidem incipit à promissione, sed vers. 7. seipsum nomine יהוה Abrahamo notificat, seque illum esse demonstraturum, dando terram Canaan in hæreditatem, quod Abraham ut credere posset signum petit vers. 8. & seqq. Cap. verò 17. vers. 1. est formula אהוה שדי.

Non addam, non vereri hunc hominem ex Patriarchis stipites facere, qui *æternam Dei potentiam & divinitatem* nequidem cognoverint, nec ut alii homines *ideam* habuerint *Entis omni modo perfecti* quocunque nomine illud vocarint. Item, quam inconsiderata sit illatio illa: Abraham nescivit cum nondum illi esset revelatum, ergò posteri ejus non tenentur scire postquam Deus illos scire voluit. Agnoscendum enim profectò pro æconomix, revelationis, & spiritus divinitate, τῆς πίστεως μέτρον secundum quod plura sciri & intelligi non minus possunt quam debent. Erat enim tempus quo quædam dicenda & facienda restabant, quæ

quum dicta & facta sunt demum cognoscere & facile & necessum est. vid, Rom. 12. 3. & 6. Hebr. 5, 12. & cap. 3, 5. Dan. 12, 4. Posset pænitere temporis his refutandis insumpti, nisi res ipsa suâ pulchritudine considerationem mereretur.

Restat quod sibi porro demonstrandum ex scriptura sumsit, nim. *Cognitionem illam quam Deus per prophetas ab omnibus universaliter petiit & unusquisque scire tenetur, nullam esse præter cognitionem divinæ ejus justitiæ & charitatis.* Ait Jerem 22. vers. 15. 16. declarare Deum, *Josiam sui cognitionem habuisse, eò quod sciverit justum & misericordem Deum, sibi que illum imitandum:* Id quod falsum est. Neque enim dicitur quænam attributa Dei Josias noverit, sed quod *faciendo justitiam & judicium & judicando jus pauperis & egeni*, palam fecerit se non tantum nosse, sed & ita agnoscere Deum ut illum præ oculis habeat & timeat. Et quanquam *facere justitiam & judicium* (quibus etiam hic additur *judicare jus pauperis & egeni*) ex stylo scripturæ non semper significant officia proximum spectantia (vid. Es. 56. 1. 2.) saltem *judicium* regis inter subditos ex hujus hominis mente non potest cuique privato partem religionis facere; nihil tamen refert hic ita sumi. Pius enim in speciali sua vocatione, ut ex. gr. rex justè regnum administrando inprimis ostendit se cognoscere Deum ita, sc. ex Stylo Scripturæ familiarissimo, ut amet & reve-reatur. Quantum autem Jerem. 9. vers. 24. atinet, fatendum est, felicitatem & proinde *gloriationem* peccatoris illam solummodò esse, ut agnoscat, credat, amet *Jeboam*, non solum æternum, suâquæ sufficientiâ & perfectione existentem, immutabilem (ut agnoscit author pag. 155,) &c. sed & seu factum, seu futurum reverà, quod se esse & fore in fædere promisit, verbisque & factis illustribus omnes divitias suas adsalvationem peccatoris exponentem (quâ ratione יהוה אלהיך *fit* hominini peccatori *qui est qualis est*) nempe

pe facientem gratiam assumendo hominem iræ obnoxium propter peccatum, ad suam communionem, idque *judicando* & condemnando peccatum, in similitudine carnis peccati, in Christo; itemque principem mundi & tenebrarum cum omni suo jure, apparatu & affectis, ut suis donaret *justitiam* Filii sui sponsoris, qui factus pro nobis peccatum, factus est justitia omni credenti. Has divitias gloriosæ gratiæ Dei, quas in hoc mysterio exposuit, pro varia temporum œconomia & mensura *revelationis*, spiritûs & fidei, fideles debent cognoscere. Idem est illud *nomen* Dei Exod. 34. vers. 6. 7. quo à peccatore vult nominari, quod non aliud est quam *gloria* ejus, capite præced. quam sibi comparat gloriosissimis in mundo facinoribus: Quod, si author crederet Deoque illam gloriam quâ vel solâ vult magnus haberi & super omnes falsos Deos eminere, daret, non enervasset religionem, fidem, & scripturam sacram, quarum omnium cardo, in hoc capite versatur. De testimoniis Johannis vidimus illo loco quo nos ablegat.

Concludit tandem, *nullibi dari definitionem Dei*. Ergo cognoscendum non esse præter justitiam ejus & misericordiam. Quasi verò abyssus infinitæ perfectionis Dei, arctâ capacitate hominis comprehendere, Deusque se aliter, quàm in suo intellectu *definire* posset? *definivit* autem satis quæ nobis de ipso *cognoscenda* sunt. Ex rebus creatis quidem æternam ejus *potentiam*, *divinitatem*, *aliaque* ad ejus glorificationem. Rom. 1. 20. Ex *conscientia* nostra ejus *sanctitatem*, *recta postulata*, & *justum judicium* seu *δικαιοσύνη* & *δικαιοσύνη* vid. Rom. 1. ult. & cap. 2. *Yf.* 14. 15. Ex iis quæ circa nos & alios homines fiunt, *patientiam*, *longaminitatem* & *bonitatem*. Rom. 2, 4. Act. 14, 17. Ex revelatione autem supernaturali, omnia quæ ibi de se *testatur*, quæ sine dubio, nullo excepto, quantum quidem gratiæ ipsi dare placet, scienda, credenda, & *amplectenda commendat*. Contra quam noster fingit, qui ut ne credantur de Deo omnia

quæ in verbo suo consignari voluit, ait multa non ex rei veritate, sed ex *præconceptis Prophetarum opinionibus & diversis fidelium de Deo sententiis*, alia verò admodum *improprie secundum captum vulgi* esse conscripta, quæ tamen improprie ut erant dicta, intellecta aut intelligenda negat, ex ieo quod *non doctis & Philosophis*, sed *plebi* sint præscripta. Sed prius quatenus falsum sit, commodior ostendendi locus expectandus est: Posteriorius quod attinet, miror hominem difficilem! qui cum sibi ipse sapere supra omnes videatur, reliquos homines infacillimis bardos & truncos censet, qui maximè communes loquendi modos non capiant. Anne enim vocabulum tropicè usurpatum in pleno orationis sensu, ab illo qui linguæ gnarus est intelligi non potest, nisi sit Philosophus? nonne pueri didicimus in Rethoricis metaphoras adhiberi, ut res vividius & efficacius proponatur, citiusque & profundius animum auditoris penetret? Stultus sit, qui cum *prata ridere* audiverit, de certa oris humani figura cogitet, & non potius de grato & amabili aspectu, verbum intelligat. Si quis dixerit *longas regibus esse manus*, ne rusticus quidem sit, qui sibi imaginetur aliquot miliaribus prolongata brachia; sed de potentia statim unusquisque cogitabit, quam sibi conscius est, in illis se præcipuè membris habere. Eodem modo se res habet, ubi Deo *manus, oculi, aures* &c. attribuuntur, quod quidem non fit, ut notandum est, in explicatione essentiae & attributorum Dei, sed in plena oratione, ubi virtutes ejus jam ante notæ introducuntur, & de illis aliquid prædicatur. Ex. gr. non dicitur ullibi, *Deus habet brachia*, manus, oculos, aures &c. Sed *Deus brachio excelso eduxit Israëlitas: Oculi Dei percurrunt universam terram: Deus inclinat aures ad vocem timentium se*: aut similia. In quibus supposito, quantum quidem scire opus est, hæc aliaque attributa partim notissimo rationis dictamine, partim scriptura, aliis testimoniis nota esse, id quod de illis affirmandum

aut negandum, similitudine corporearum rerum nobis, qui corpore sumus circumvallati, exprimitur ut citius capiamus, vehementius moveamur, firmitusque retineamus.

Ita habes, amice, ut spero, dejectum absurditatum culmen & fastigium, nempe religionem esse *tranquillam cum proximo cohabitationem*. Descendamus nunc paulisper, ut luxemus alia quibus hæc instruxerat: demonstrandum nempe est, illis septem *χινοςφæ* recensitis capitibus ex ratione cognitis & si quæ alia sūt quæ sciri possunt non minùs quam debent, perducì hominem non posse ad proximum ex animo sincero & ut decet, constanter amandum, neque ad seipsum in castitate & temperantia continendum, multò minus ad Deum ita amandum & colendum, ut verè pius haberi & felicitatem sperare possit. Id quod nobis paucis demonstrabitur. Hic autem primum rursus dubium reperio nostrum hominem. Vix enim video numquid præter illa, quæ naturali ratione nota sunt, ad religionem & salutem requirat, imprimis quando non tantùm quæ de *verbo Dei* cap. 12. scribuntur lego, sed & quæ cap. 4. pag. 53. ex Proverb. 2. *Υψ. 3.* perperam concludit; quod nempe *sola sapientia seu intellectus, nos doceat Deum sapienter timere, hoc est, verà religione colere*. Contra verò cap. 15. pag. 171. & 174. ait se *absolute statuere hoc Theologiæ (seu religionis) fundamentale dogma (homines scilicet sola obedientia salvari) non posse lumine naturali investigari & ideo revelationem maxime necessariam esse*. Quibus verbis si de illa salute loquitur, quæ verè salus est, & in constanti æternaque cognitione Dei, amore, communione, indeque resultante animi tranquillitate & gaudio &c. consistit. (nam quod intelligat propriè, istic non definit: Non puto autem bona corporis eum intelligere; Ea enim scriptura obedienti etiam non tribuit, ut salutem promissam; & de statu post hanc vitam felici, altum nostro ubique silentium) contradicit iterum

terum sibi met ipsi disputanti cap. 4. pag. 152. 153. 154. *illi necessario bene esse, qui ex rationis & virtutis præscripto agit &c.* nec credo, alius generis obedientiam, virtutem, religionem salutiferam, in sapientibus ductu rationis utentibus, quam in vulgo, scripturæ adhærente statueret. Siquidem & ratio, ipso fatente pag. 47. & scriptura revera salutem non novit, nisi ex amore Dei ut summi boni (*non ex metu alicujus supplicii & pænæ, nec præ amore alterius rei quàm delectari cupimus*: Tales enim scriptura *ἀσώτοις* duplicis, impuri, non recti non integri cordis solet vocare. Jacob. 4. 8. &c.) profluentem, imò in eo consistentem. 1. Tim. 1. 5. Rom. 8. 28. Sed præterea signum est studio inconstantis & fallere volentis, dicere *revelationem maxime necessariam*, & tamen *eam cognosci non posse nisi morali* id est infirmâ & dubiâ certitudine? imò nullâ, si quis velit insistere hujus hominis principiis. Siquidem & *miracula* seu signa enevraverat cap. 6. quæ etiam sola non probant, & quantum ad *doctrinam*, potuerunt Prophetæ prudenter & absque culpâ fundamentum illius religionis & obedientiæ, nimirum salutem consequendam, ponere, ut tanto melius populum ad obedientiam disponderent, quemadmodum Apostolos diversâ methodo & contrariis fundamentis eo fine usos esse garrit pag. 143. vide hominem sese toties turpissimè deditentem. Sed linquamus illum tantisper sibi ipsi torquendum. Certum est inter Christianos, hominem, ut naturâ nunc est, non posse absque revelatione & Spiritu Dei, carnis rationciniis, assequi quâ ratione Deum rectè glorificare & colere queat: nec posse se ipsum aut alterum ad veram religionem, ad amorem Dei aut proximi disponere. Et in scriptura quidem istud ita manifestum est, ut qui ex illa se coatguit patitur, nequaquam de isthoc queat dubitare. Homo natura caro est absque Dei Spiritu Jud. 19. Joh. 3. Rom. 8. corrumpens etiam se in istis quæ naturæ ductu ceu animalia rationis expertia novit Jud.

10. indeque obfuscatus intellectum, ignorantia, errorum & tenebrarum nebulis, negligens imo odio-habens Deum. Eph. 4. seipsum in suis cupiditatibus quaerens, ea cogitans, dicens, faciens, quibus non Deum, sed seipsum quoquo modo extollat & magni-ficiat, aut corpori suo satietas & delectatio, cum Dei etiam contumelia & proximi detrimento, tribuatur & procuretur. Usque adeo ut sapientissimi etiam quique stulti sint. 1. Cor. 1. & seqq. idque vel maximè quando de Deo colendo & felicitare obtinenda sunt ratiocinari, etiam si in virtute vel animi tranquillitate, imò *ex idea Dei nobis infusa*, in Dei notitia & amore cum zino spatum bonum, finem & felicitatem posuerint & de justè vivendi ratione multa praecepta dederint. Ut enim verà Dei notitiā, ita & amore sincero destituti semper fuere ipsimet, nec quonquam isthuc perducere potuerunt illā methodo, quā ipsi nec quicquam promoverunt. Id vel eventus nos queat docere. Legat, si velit, primum epistolae ad Romanos caput, & Paulo saltem ut doctore, imò historico credat, indeque discat, quorsum rationis depravatae ἀμειδία deducat. Quem catalogum gentilitiae impietatis non modo vulgus facit, sed ipsi illi qui in ἀλογισμοῖς αὐτῶν φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωρῶνθησαν & minimum ὑπερήφανοι, ἀλλάζοντες & animalia gloriae & inani virtutis & sapientiae nomine, sese jactantas super reliquos, & ita pleni φθόνος, φόνος, καὶ ἐριθείας, nemòque palmam optimi laturus nisi pessimus, id est, seu facto seu animo αὐτόφρονος, qui cum sibi non dubitaret esse nequam, cui tandem, Deo-ne an proximo bonus? Nec refert; Apostolum prae-monere φανερόν ipsis fuisse πρὸς θεὸν γινώσκον. Id enim ideo fit ut ostendantur sine excusatione esse, quippe non eousque saltem Deum glorificantes & colentes, quatenus illum cognoscere poterant. Unde necessum est, ut sequatur, debere aliam doctrinam supervenire homini animali, quā & Deus melius cognoscendus praebeatur & voluntas ad illum sanctè amandum & glorificandum prae-
sequa-

sequamur pressius. Impossibile est, ut homo suæ corruptioni nativæ relictus, Deum possit amare. Nec proinde proximum. Posterius, ipso nostro homine fatente; quippe quum amorem proximi ex amore erga Deum bene educat; tota res attentione tantum opus habet ut intelligatur. *Amare Deum utique est, velle eum talem esse qualis est, talemque* in omnibus & erga omnes *demonstrari* verbo & opere, ut qualis est agnosci possit. *Sanctum* autem Deum esse ne zinospam quidem negaturum credo, id est nihil illum posse *velle* quod non conforme sit virtutibus & perfectionibus ejus: *Agere* autem secundum hanc voluntatem semper & omnia. si secus, negaret seipsum, præstando quicquam ex quo Deum non esse, vel non esse talem, qualis reverâ est, rectè concludi posset. Id autem fieri utique non potest. Jam pergamus. Homo est præditus præ terrestribus omnibus *mente*, quâ primum percipere potest *veritatem* & de ea judicare, deinde eam cognitam *amare*, tandemque corpus sibi adjunctum secundum verum & bonum regere. Hæc omnia, nunc rogo, velit ne Deus nec ne? si nolle dixeris, sanctitatem ejus negaveris. Eâ enim vult probatque veritatem & bonitatem, seu veritatis amorem. Nihilque potest approbare in creaturis quod huic sit contrarium. Verbo. recideret in Deum *amor falsitatis*. vult ergo. Nec potest non velle, ejusque contrarium non odisse & damnare. Quod si ergo homo, ut naturâ quemque esse videmus, non ita veritatem cognoscit, scrutatur, quærit, imprimis quæ Deum ejusque gloriam concernit; quod si oblatam non amat, quod si animum seu passiones & corpus non ita in pietate, justitia, temperantia gubernat quemadmodum imago & sanctitas Dei, ipsaque aded mentis ad hæc datæ natura requirit, placere utique Deo non potest, sed sordet illi & damnabilis est. Nec salvus iste, utpote extra summi boni consortium & communionem projectus, sed miser solummodo esse potest. Amare ergo De-

Deum nequit, nisi hanc illi Gloriam tribuat quod *sanctus* sit & non possit non, peccatores sui dissimiles, extra felicitatis limites ad miseriam projicere. Quod quidem si *peccator* amare posset, sibi ipsi malum sub specie mali veller.

Quum tamen hic talis, seu *opus legis*, id est, id quod Deus in conscientia *quasi lege quâdam* (ut nostrum supra audivimus loquentem) ad sui imaginem & communionem requirit, in corde suo scriptum legit, seu *de operibus quæ qui facit in eis vivit*, ex revelatione audit, sit quidem ut non semper sceleratissimâ impietate; contra Deum & in contemptum ejus & quasi ad se contra eum vindicandum, jugumque ejus planè rumpendum erumpat; sed aliquando tegat animum, Deoque *mentiat*ur & externarum actionum exasciatione quâdam & membrorum conformatione, atque exercitio etiam nonnunquam superstitiosarum rerum, Deum placare eique placere studeat, isto autem modo justitiam propriam, cum veræ sanctitatis & nominis Dei abnegatione, ejusque gloriæ detrimento atque blasphemia, erigere. Quod an sit Deum amare, an verò concupiscentiis pravi cordis sui inhærere & ad pœnæ effugium, præmiique quod carni dulce præsumitur desiderium ita ferri, ut tamen non fiat cum vera Dei glorificatione, pii cujuscunque esto judicium. Quomodo autem Deus absque sanctitatis suæ præjudicio & cum virtutum suarum gloriosissima manifestatione, peccatorem certo modo ac viâ ad suam communionem recipere queat & reverà velit, id ratio, corrupta imprimis, ex suis principiis educere non potest. Jam an disponere seipsum homo aut alium possit ad Deum & proximum amandos, ex dictis clarum est. Nam neque illis, quæ ex mente sua & rebus creatis cognoscere de Deo potest, delectatur perquirendis & considerandis. Quippe quæ cor malevolium pungunt & conscientiam sui ipsius accusatricem & carnificem exagitant. Ita deest νόσος & σὺνείσς toties ab Apostolo

Rom. I. 20. Heb. II. 3. & reliquâ scripturâ requisi-
 ta. Quod si autem vel maximè perpendantur, non pos-
 sunt tamen sive illa septem fundamenta, sive alia plura
 sufficere, amoris sancto in corde impuro exfuscitando.
In corde impuro, inquam, quippe, cujus fortis omni ho-
 mini à nativitate ineff. Non enim glorificatione Dei
 per ejus cognitionem, amorem & omnium rerum san-
 ctum usum delectatur, sed exsatiatione potius suarum
 corruptarum cupiditatum per res vanas & transeuntes,
 cum creatoris licet contumelia. Id negare non potest
 qui seipsum vult agnoscere & proprio cum pudore Deo
 tribuere gloriam: In quo existentia, justitia, omni-
 scientia, præsentia, & dominium Dei, nil nisi horrorem
 & trepidationem potest excitare. At humiliare se &
 cum dolo e preterita facta damnare, ad Deum ut ar-
 cem & rupem salutis, ut salvatorem, justificatorem,
 sanctificatorem est confugere, eumque ut per divitias
 suas gloriose suavem factum, atque adeo ut bonum, ut
 hæreditatem suam amare, in pretio habere, & in eo
 deliciari, præsupponit *tam* in Deo voluntatem quâ pec-
 catorem secundum suam omnisufficientiam, cum gloriæ
 suæ demonstratione, per mediatorem & vadem ad se
 velit recipere (quæ voluntas, uti non ita naturalis Deo
 est, ut ex ipsius essentia fluat & in ipso non possit non
 esse: ita in *idea* ipsius meriti obvia non continetur, nec
 ex rebus creatis propriè cognoscitur:) *quam* illius reve-
 lationem peccatori factam, eamque agnitam & recep-
 tam. Hæc est illa *miserericordia* toties in scripturis me-
 morata sed nostro auctori non benè intellecta, quam
 conscientia peccatoris, neque ex naturæ dictamine cre-
 dere potest, neque etiam si talis reveletur, qualem zi-
 nospa concipit, admittere; quippe sanctitatem & ju-
 stitiam Dei evertentem, & cum ea irreconciliabilem.
 Quare tantum abest ut hæc septem capita pro funda-
 mentis solidis veræ religionis queant haberi, ut potius
 arenæ instar alia non inter se cohæreant, alia verò ut sti-
 pula

pula nihil firmæ veritatis habeant. Id supra aliquatenus patuit. Falsitatem enim *quinti* articuli abunde demonstravimus. *Iustitia* verò & *miserericordia* de quibus simul in I. & singulatim in III. & VII. ut modo dixi, consistere secum invicem non possunt. Nam si *iustitia* ea sanctitatis Dei regula est, *ut nemo nisi plenam imaginem Dei gerens, in agnitione & amore veritatis Deo glorioſa, atque conformatione omnium actionum secundum illam, Dei communione frui debeat*, nec quenquam ab illa alienatum admitti, nisi Deus primò sanctificetur per impletionem postulati legis suæ, non potest *miserericordia* alia esse quàm voluntas glorificandi se in erectionem miserrorum, per medium, imò, mediatorem convenientem. Cujus revelatio nisi peccatori fiat, blasphemus fit si pæniteat spe consequendæ misericordiæ cum abnegatione iustitiæ & sanctitatis ejus. Neque pænitentia hæc foret, quæ non Dei gloriam, sed pœnæ ablationem duntaxat quærit cum nova peccati aggravatione.

Concludamus ergo religionem quæ Deum & proximum rectè amare docet, non inniti vel his septem fundamentis vel aliis quibuscunque principiis naturâ notis. Quicquid proinde peccator Deo vel proximo præstat quod similitudinem amoris aut obedientiæ mentiarur, fucus est & amor tantum suarum cupiditatum, studiumque declinandi quæ sibi vel indecora, vel incommoda, vel ingrata, & acerba essent futura. Ita ut latronum etiam colluvies ad incolumitatem tutandam sese arctius conjungere, conspirare, & sacrilegia ex æquo partire queant, præbentes eo modo amoris & iustitiæ speciem.

Ex quibus sponte jam profluit revelationis divinæ supernaturalis *necessitas*, simulque ejus si quæſsit infallibilis *nota* & character indubitatus. Miseri essemus in æternum omnes, nisi in hisce tenebris supernè lux affluerit. Nobis enim, si nobis relinquamur, nil nisi desperatio restat. Et quam salutis spem aut copiam super-

fuisse videmus illis, qui omni revelatione fuere destituti? atque inde est quod omni ævo homines motu quodam naturali, quasi conscii suæ penuriæ ad revelationes confugerint, & in illis plus præsidii quam in proprio sensu & ingenio quæriverint. Sed eventu ferè semper tali ut à deceptoribus ad superstitionem potius quam ad religionem fuerint adacti, nimis inconsideratè & temerè recipientes sine accurato examine, quod nomine Dei jactabatur.

At Deus cum possit reverà ita voluntatem suam manifestare & manifestatam monumentis conservare, ut homo benè *attendens* & maturo judicio in *timore Dei promptoque ad faciendam ejus voluntatem animo* omnia perpendens, in illa dignoscenda falli non possit; Planè ut Philosophi ex Dei sanctitate (quâ non potest author esse mendacii) probant id omne verum esse quod mens post clarâ & distinctam perceptionem judicat: Ita si reverà omnibus majestatis suæ signis, quæ homo optare queat ad majorem certitudinem, interpositis, ut non tantum in Ægypto, deserto, & Sinai per Moysen factum, sed etiam in & cum aliis Prophetis, iisque diverso tempore absque omni conspirationis suspitione, illustri verborum atque emblematum diversitate, idem accuratissimâ conformitate dicentibus, & ante millenos & supra annos plurima maxima opera prænuntiantibus, (quod profecto neminis præterquam Numinis mundum gubernantis esse potest;) sermonem aliquem qui suam voluntatem contineat audiri & conscribi, scriptumque non modò publicè servari, sed & privatim teri & præcipua saltem capita radicemque cæterorum communi sermone usurpari & posteris instillari curaverit, mendacem Deum coarguat si quis credere detrectet & contra *obsignet Deum veracem* esse si quis fide recipiat. Joh. 3. 33. Sed quid si conscientia hominis præterea agnoscere possit & debeat, res isto modo revelatas & imprimis de fædere Gratiæ ejusque medio & funda-

fundamento, modoque variæ & admirabilis dispensationis Deo maximè gloriosas esse, eique sanctitatem, sapientiam, potentiam omnesque divitias tribuere, ea-que omnia convenientissimè illis rebus, quas homo tum in se experitur, tum extrase in operibus Dei conspicit, non potest negari quin veritas sit quod proponitur, cujus mensura & canon Deus ejusque sanctitas & gloria est. Jam in nostra scriptura sive in libris quos Christiani revelationem Dei credunt, hæc ita contineri, manifestum est lectori attento & ad faciendum voluntatem Dei prompte se submittenti, & conscientiam suam à carnis iniquatione & vanis cupiditatibus, præjudicatorque sensu abstrahenti. Joh. 7. 17. 2. Cor. 4. 2. 3. 4. 1. Cor. 2. 13. 14. Nec tam metuendum est ut homo hæc non assequatur intelligendo, quam ut credendo & obediendo illis non subjiciatur. Quippe qui malit suis concupiscentiis implexus hæreere, quam Deo gloriam cum sui ipsius abnegatione reddere. Quorum numero an noster eximi possit, judicet ille qui videt omnes angulos hujus sanctuarii ab ipso perquisitos, si quid forte inveniret quo decus ejus obscuraretur. Frustra saltem sim, si huic scripturam enarrare allaborem, qui sat multum illam, ut non sat benè perlustravit. Sed utinam aliquando ita legat ut omnia mysteria profunde trutinans discat cum Apostolo convictus & humillimæ admirationis plenus exclamare: *ô profundas divitias, cum sapientiæ, tum cognitionis Dei! quam imperscrutabilia judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus!* Rom. 11, 33. Verum enim verò quoniam noster incendiarius ideo facem ad hoc altare incendit, ut adyto flammam immitteret, agedum sequamur aliquantum ignem fatuum aliquot capitibus ut I. II. VIII. IX. X. XI. fumantem. Ita enim temeritatem illius retusam tandem & confusam sumus daturi. Arguit ille *Propheticos* tam quoad rem, quàm quoad ordinem; arguit *Historicos*; arguit *Apostolicos* libros. Nullaque ullius ex illis fides & certa authori-

thoritas. De Prophetia & Prophetis magnus illi primum labor & sermo multus, ut omnia ad incertitudinem redigat. Non audet prætereundum quod gerit in recessu. Sed animadverti tamen faciliè potest quem habeat præfixum scopum. Pag. 2. *notandum*, ait, *quod Judæi nunquam causarum mediarum mentionem aut curam habeant, sed devotionis causa semper ad Deum recurrunt ut ita Deum dixisse idem sit, quod ego hoc cogito.* sic pag. 3. *Prophetiam nunquam voce factam quam Moysi* (quod pag. 4. & 5. iterum anxie examinatur quomodo in Sinai factum sit. Et tandem ad mysterium delabitur, de quo ait se inferius fusius dicturum, nempe, auguror cap. 2. in Prophetarum præjudiciis.) pag. 13. *Prophetæ ideo spiritum Dei habere, illoque repleti dicebantur, quod virtutem singularem & supra communem habebant, quodque pietatem eximia constantia colebant item. Quod Dei sententiam percipiebant idque* (pag. 4.) *non nisi ope imaginationis, nempe naturæ aliquibus legibus, quas tamen ignoret. Item naturæ potentia nihil aliud est quam Dei potentia, indeque nos eatenus Dei potentiam non intelligere quatenus causas naturales ignoramus. Adeoque stultè ad eandem Dei potentiam recurritur, quando rei alicujus causam naturalem, id est ipsam Dei potentiam ignoramus.* Verbo: Deus non habet potentiam agendi nisi ordine & legibus naturæ perpetuis & constantibus. cap. 2. pag. 17. *Certitudo Prophetiæ moralis tantum erat. Nempe quæ innitebatur vivide imaginationi, signo & conscientiam animi ad bonum & æquum inclinanti.* Pag. 18. & seqq. ostendit multis exemplis, *signa Prophetarum, ut ipsa verba & figuras fuisse omnia Prophetis revelata, seu phantasiæ ipsorum obvenisse pro temperamento, imaginationis dispositione, opinionibus, præjudiciis, affectibus, capacitate.* Caput 3. si percurras, itemque initium quarti, discas pag. 32, *quod nemo aliquid agat, nisi ex prædeterminato naturæ ordine, hoc est, inquit* (nam hæc ei eadem sunt) *Dei æternæ directione & directo.* Et absolute concedendum (pag. 44.) *omnia ex legibus na-*

tura universalibus, determinari ad existendum certâ & determinatâ ratione. item pag. 35. Non dubium esse quin omnes nationes Prophetas habuerint. pag. 34. alias etiam nationes (æque ac Israëlitas) ex Dei directione externa (quæ sola Israëlitarum electio fuit pag. 32. 33. consistens in temporanea felicitate & commodis pag. 34. ad quam quia auxilium Dei internum, id est, propria vigilautia, prudentia, parum contribuebant directioni Dei per causas latentes auxilio externo operanti & ita electioni Dei tribuenda est pag. 33.) imperium legesque singulares habuisse. Hæc & alia quæ aliis capitibus sequuntur, perpendens, videre mihi videor Deum Epicuri profundè quiescentem, & fati Stoici catenam adamantinam ex constantibus & eodem semper ordine agentis naturæ legibus nexam, Deo jam ab æterno injectam; unde nec revelationem consilii Gratia per Prophetas dare, nec tale consilium exequi (utpote quæ non sunt ordinariâ naturæ potentiâ) Deus potuerit. Prophetis autem nostris nihil relinqui, quam quod fuerint homines operantes populum suum in tranquillitate secum invicem vivere, monitaque eo fine ex bona sua intentione dederint & ex causis naturalibus sive notis sive latentibus prosperitatem vel ruinam prædixisse ut populum ad obedientiam redigerent; idque ex illis quæ phantasiæ ipsorum (secundum imagines quæ in illa jam sive ex temperamento, sive ex affectibus, sive ex opinionibus formatæ erant) sese offerebant. Ad quod probandum tanto molinime opus erat, ut primum magno laborè ex concordantiis delectus locorum instituendus fuerit ubi Δ exstat; ut spiritus Dei, quando dicitur Prophetas egisse eisque voluntatem Dei inspirasse (2. Pet. 1. ult. 2. Tim. 3. ult. &c.) non intelligatur spiritum Jesu, spiritum Dominum sanctificatorem nostrum per Prophetas testimonium Jesu dedisse. Apoc. 19. 10. 2. Cor. 3. ult. Deinde impiâ diligentiam omnia aut obiter, aut humanitatis dicta, quæ attento lectori nullum queant scrupulum ingerere, colligenda, ut quicquid præ-

ter

ter officia quædam moralia & intentionem corrigendi, adjustitiam populi reperitur, id omne Prophetarum finistrè aut saltem aliter atque aliter formatæ phantasiæ tribuatur. In omni aurem ejus discursu frequens absurditas & contradictio est. Adeò ut Augiæ istud stabulum fimare vix lubeat. Mittam ergo blasphemiam novam & absurdam quam prodit pag. 7. de persona D. nostri J. Christi cujus eminentiam super alios Prophetas in eo ponit, quod nescio quam mentem habuerit, quam Deus immediatè alloqui potuerit. mittam quæ profert de revelatione Dei ad mentem hominis, quasi illa fieri non possit, quasi verò creator efficere nō possit, ut mens quicquam cogitet, nisi mediante corpore ingestum, quam tamen vel *regis*, qui si quisquam *ἀντιζῆσις* esset, *regis*, inquam *cor sit in manu Dei*, qui *format omniū corda & spiritum*, & *ponit cogitationes in illo*. Pro. 21, 1. Ps. 33, 15. Zach. 12, 1. Neh. 2, 12. Hæc enim & alia ejusmodi palam fient, si obturemus primo ipsam scaturiginem. Supra dixi Deum condidisse mundum liberrimo consilio, & noster, ut fidei fundamentum ponit *quod Deus omnia ex absoluto beneplacito faciat*. Pag. 163. Nec in idea Dei, ut clarum est, continetur mundi aut rei alicujus productio extra ipsum. Quod ergò mundus à potentia Dei creatus & à sapientia ejus ordinatus est, libero consilio fuit sine naturæ divinæ determinatione. Itaque & hoc modo conditum & hisce legibus creaturæ impressis nulla fuit neque in natura mundi necessitas. Potuisset fortè ita condi ut certo tempore præterlapso, seipsum consumeret & in aliam formam converteret, cum jam videamus annorum Chiliadas eadem mansisse facie. *Scopus* Deo fuit (ut de Ente infinito ad similitudinem mentis finitæ loquamur) *Gloriæ manifestatio*, *regula sapientia & bonitas*. Jam si ita visum Deo fuisset ab æterno tanquam sibi gloriosissimum, ut hominem conderet sanctum & rectum, sed irreprehensibili dispositione permetteret

labi & communionem Dei sese indignum reddere, in extremam autem mentis corporisque miseriam seipsum projicere, idque eo fine non impediret, ut quidem potuisset, quia ex tenebris illis lux major educi poterat, istaque corruptio occasio & materia futura erat omnes divitias sapientiæ, potentiæ, Gratiæ, sanctitatis &c. illustribus operibus manifestandi, idque re ipsa facere decrevisset, præordinando mediatorem, sponsores, redemptorem qui eam cum gloriæ, Dei quam dixi, demonstratione, certam multitudinem miserorum hominum (suo vadimonio & virtute præstando quod in ipsis & ab ipsis desiderabatur) sanctificaret & ad æternam felicitatem adduceret eosque pro temporum diversitate in hoc mundo sapientissimè gubernaret, ut supra dictus splendor Majestatis divinæ optimè effulgeret, anne conscientia hominis secundum impressas sibi veritatis ac bonitatis regulas, quicquam in hoc consilio reperiret Deo indignum? id ergo fieri si potuit (quemadmodum sane nos homunciones facilius dicere possumus quid potuerit, quàm quid non potuerit;) unde quæso nisi ex eventu revelatione scilicet & opere ipso discendum est, istud ne revera ita decretum fuerit an secus? Ex qua externa voluntate quum fiant omnia, non ita considerandum est redemptionis opus & quæ ad ejusmodi revelationem tum executionem spectant, quasi consilium Deus ceperit in arena, de quo non cogitaverit, quum ordinando causas naturales potentiam suam ordinariis operationibus adstringeret. *nota enim Deo sunt ab æterno omnia opera sua. Act. 15. 18.* jam porro si ad hominem restituendum, mediis corporeis Deus uti voluerit, quæ mediante visu atque auditu ad mentem ejus pertingerent, id ne potuit sanctè, decenter, sapienter & absque sui abnegatione & contumelia? potuit ne inquam pro natura & capacitate hominis agere & loquendo, scribendoque voluntatem suam & salutis medium revelare, & quidem ita ut homo

se-

secundum conscientiam & divinæ in se imaginis reliquias & veritatis ac sanctitatis Deum decentis sibi impressas notas, excitante & dirigente Deo ipsam mentem, judicans, non possit in judicio de divina revelatione falli? Potuit Deus utique. Quidni enim potuerit aut soni editu aut objectu symbolum atque signum dare, non quidem suæ existentia; (ut noster pag. 4. ad movendam difficultatem fingit;) sed gratiosæ suæ voluntatis, salutis, & auxilii; cum cæterum ejus essentia sub sensus non cadat. Quæ signa cum non possent nisi cum relatione ad Deum se manifestantem à piis ac prudentibus attendi, rectè sonus articulatus in Sinai vocatur *vox Dei* & figura emblematica, *Deus*, postquam scilicet Deo placuit eo modo voluntatem ac præsentiam suam significare. Potuit & ex æterno decreto revelationi illi sua opera quædam præter & supra communem & constantem mundi ordinem & actionum naturalium fixas leges annectere, eaque isto modo aut coram multorum oculis edere, aut longè ante prædicere, ut homo agnoscere debeat, eum qui se revelat esse Deum omnium rerum conditorem & gubernatorem. Id autem quod revelatur voce vel figurâ, ad minimum ita certum esse potest revelari, quam me jam solem videre aut tonitruum audire. Quod mihi ita indubium est, ac Deum sanctum ac veracem, non posse authorem esse falsi judicii. Præterea nescit quid dicat hic homo, dum Prophetiæ *certitudinem* (in ipso nimirum Propheta) inter alia ait dependere à mente ad æquum & bonum inclinata, & tamen *moralem* id est, conjecturalem ait fuisse *que non ex necessitate rei perceptæ sequitur* (pag. 18.) Quasi verâ *bonitatis* non æque ac *veritatis* regulæ constantissimæ & firmæ in mente humana sint impressæ & judicium hominis de utraque æquè certum sit.

Judicem nunc fero quemvis pium, attentum atque prudentem Prophetarum nostrorum omniumque simul scripturarum lectorem, an non quæ paullò jam ante pro-

produxi, ita legantur revelata & facta summâ consonantiâ & divinitatis tam illustribus operibus extrinsecus, quam intus ad conscientiæ dictamen demonstratione? an non alia Dei apud Prophetas & pios manifestatio, quàm Zinospa finxit, in certis phantasmatis seu cerebri dispositione, seu latente naturali causa formatis, consistentem? an non alia populi Israëlitici electio, ejusque finis & scopus & methodus & gubernatio alia, quàm ille somniat, communem aliis nationibus? an non sanctissimæ & sapientissimè propositæ veritates, quas ille præjudicia & erroneas opiniones vocare non erubescit? De temperamenti, educationis & ejusmodi diversitate, eatenus non difficulter admitto, quatenus placuit Deo, multi formiter eandem rem ad majorem certitudinem proponere, atque idcirco ingenio & capacitati Prophetæ, quadantenus se accommodavit, id est, voluit, ut res notas, aptissimis, quibus uti solebant, vocabulis exprimerent, illoque linguæ atque sermonis sibi usitati genere, quod jam callebant & cui assueti erant, quantum hæc quidem vitio carebat & rei exactè dignæque explicandæ sufficiebat. Proinde non eò usquè id verum est, ut Deus non emendare potuerit aut voluerit imaginationem alicujus, si quando res requirebat, ut clarius revelatio fieret, sed *obscura maneat, quia nullus tantum temporis repertus sit, qui tantum imaginationis virtute polleret, ut ipsi clarius revelari potuerit*, ut Zinospam non puderet loqui p. 21. Sufficiat hoc modo quantum ad primarias hypotheses, digitum in fontem intendisse. Non enim hic nobis commentarius integer scribitur. Ea est etiam ratio, quare quæ de vocabulo ϑεοῦ prolixè φιλοσοφῶν, ut *Deum spiritum sanctum* suâ majestate divinâ priver, jam non examinemus. Norunt orthodoxi & contra Socini sobolem hæctenus asseruerunt satis, quid per *spiritum Dei* & *Sanctum* intelligere debeant, in Prophetarum non solum monumentis, sed & in Christi concionibus & Apostolorum ad gentes, *Judeorum u-*

tique præjudiciis & phrafiologiis (in quas multarum phrasium vim & emphasin gratis resolvit) non assuetas, scriptis epistolis. Non dubito quin tu, Amice, pro tua pietate & perspicacitate, delectum facili negotio instituere queas. Scimus vocem *spiritus*, nulla in lingua ratione primæ significationis, divinam naturam aut personam denotare, sed per similitudinem illius, quod in homine per illud vocabulum exprimi solet. Deus *spiritus* est, id est, Ens à materia remotum & cogitans, volens, cujus similitudo est in *mente* nostra. Ita quia quod hominem vivificat, *Spiritus* ejus appellatur: hinc in sanctificatione hominis peccatoris, ejusque in peccatis mortui *vivificatione*, illa persona quæ in mysterio *Patris, Filii & Spiritus Sancti* (cujus revelatio ad redemptionis opus pertinet) tertia est, id præstat, quod spiritus animalis ex. gr. in corpore, qui motus, vegetationis & vitæ principium est. Mitto quod alias dici solet, de modo originis & relatione hujus personæ ad alias duas. Jam quoniam Deus *salvator* noster non potest alius esse quàm *Creator* Deut. 32. 15. Psal. 24. & c. ita *spiritus* sanctificator idem est, per quem & primus motus est, & quasi vegetatio & vita mundo data est, Gen. 1. 2. Cum ventus, seu aëris agitatio esse non posset, aëre, nondum creato, nec מְרַחֵם *leniter & ad fovendum se super aliquo movens*, potest attribui vento fortissimo, ut noster interpretatur pag. 10. Nec mirum, si illud quod hominem, ut *rectum* & cum *vita Dei* creatum, primum animavit & vitâ imbuivit, ut mens, & anima omnis, *spiritus Dei* nomine, nonnunquam insigniatur. Quemadmodum pag. 11. ex Iob. 27. 3. collato Gen. 2. 7. & c. quanquam post peccatum & veram vitam deperditam, homo animalis dicatur *Spiritum*, id est, *Dei & sanctum*, non habere Jud. vers. 19. Jam quando prophetæ, per quos Deus *verba vitæ* loquutus est, dicuntur *acti à spiritu sancto prophetasse*, 2. Pet. 1. ult. *spiritum Christi* (cujus merito, fidelibus communicatur, & ex quo tanquam capite eadem

dem vitâ universum corpus replet) in prophetis fuisse, illisque ante testificatum esse & manifestasse scrutantibus, passiones in Christo & gloriam post illas. 1. Petr. 1. 11. idèdque, quæ verbatim per prophetas scripta sunt, spiritum dicere 1. Tim. 4. 1. Et quæ alia multa similia sunt, ut, quando spiritus supervenire, & alicui infundi dicitur, anne pia mens in scripturis non peregrina, cum nostro perversore mentem & sententiam Dei, aut virtutem singularem & pietatem, seu inclinationem ad justum & æquum erga proximum, aut cognitionem, cujus causas homines ignorabant &c. per Spiritum intelligat? tantum abest ut qui id faciat, non possit non pro malevolo & veritati irato depravatore haberi & qui studio id agere velit, ut lux reddatur & videatur tenebræ.

Percurramus nunc breviter catalogum illorum, quæ allegat ad probandum Prophetas revelationes accepisse secundum imaginationis dispositionem, affectus & opiniones proprias, eo quidem, ut videtur sine, ut non tantum omnia reddat dubia, sed & in his causam & originem Prophetiarum aliquò modo constituat. Quod ergo primum de Magis attinet & de Nebucadnezare (Matth. 2. Ezech. 21. vers. 26.) neutri fuit prophetia. Magi enim tantummodò stellam se vidisse dicunt: neque profectò adducti superstitione regem quærebant, sed credibile est, fuisse illos ex Bileami posteris, apud quos Deus Prophetiam de stella & sceptro orituro (id est, rege præclarissimo quem visurus erat Bileam non tunc sed longè post,) servavit. Num. 24. 17. cui accedere potuit prophetia Danielis, aut similia: in altero tantum est universalis directio Dei, ad exequenda sua judicia. Sed noster Prophetiam nobis dabit, quoties fors projicitur in gremium & à Jehova omnis ratio & sententia ejus Proverb. 16. 34.

Quod de Elisa ex 2. Reg. 3. adfertur, gratis fingitur. Nam ut Regi Israël post modum non defuit esse iratus, ita regi Jehudæ iratus non fuerat, & Prophetiam hu-

jus causâ tantum suscepit vers. 14. 15. siue ergo demulcere & tranquillare animum Elisa voluerit, siue somno obrui per fidicinem, parum refert; non sequitur revelationes factas pro affectibus & passionibus animi. *Jeremia* mæstities parum fecit, ad calamitates Judæis prædicendas, ut noster vellet, sed Dei manus & spiritus illum agens cap. 20. vers. 7. & 9. Falsum certè, fuisse *Joſia* iratum, cujus obitum acerbè planxit. cap. 35. 25. 2. *Chronicorum*. Non ergò hæc causa est, quare *Hulda* fuerit consultata cap. 34. vers. 22. rege sanè non jubente, ut præterito *Jeremiâ* fæminam consulerent. vers. 20. 21. Adde quod responsum *Hulda*, nil minùs quàm misericordiam at remissionem illorum, quæ in libro legis scripta erant, renunciare jubeat regi, nisi quod prædicit *Iosiam* ipsum, propter pœnitentiam actam, non visurum illa mala. vers. 24. 25. 26. Quod *Michæas* Achabo nil boni prophetavit, non ira ejus, aut odium, sed Dei revelatio fuit, ad quam se habebat indifferenter, ut vers. 14. l. c. videre est. Nec mirum, si Deus antequam Achab dedoluerat planè, majori bonitate usus est, & ad convictionem ejus, singulare beneficium annunciari curavit cap. 20. Quæ de styli diversitate affert, & ex *Esaia*, *Amoso*, *Jeremia*, *Obadia*, *Hosea* confert, ex superioribus patet, posse cum grano salis concedi. Non vult Deus omnia omnibus eodem modo & tempore dici. Vult Deus eandem rem, eadem judicia, idem fædus, easdem vias suas ita proponi à diversis, ut ex iis quæ unusquisque quasi partitim sub peculiari emblemate aut orationis & verborum schemate exprimit, universum mysterium clariùs & certiùs cognoscatur, ita tamen ut fœderis gratiosi formulam ipsam, & capitales promissiones, verborum ferè narrent omnes. Deum velle *Deum Israël*, id est, ejus regem sanctificatorem, salutem, assertorem, rupem esse & fieri, & ab Israël non bruta sacrificia, ut fœderis & communionis adipiscendæ conditionem, sed fidem, pœnitentiam, amorem Dei &

pro-

proximi requirere. Venturum certo tempore aliquem & ambulaturum inter ipsos, in quo & per quem Deus omnem gratiam & benedictionem sit effusus, non tantum in ipsos, sed & omnes familias terræ &c.

Unde jam facillè patet quid de hieroglyphicorum (ut vocat pag. 20.) apud Esaiam & Ezechielem diversitate, itemque de Zachariæ & Danielis obscuritate, (quos ego tamen video, reliquis ferè clariores,) iudicandum sit. Hoc certum est, non esse hæc illo ex fonte derivanda, quem nostro indigitat. Lectoris considerantis esto iudicium. Prophetas non semper intellexisse omnes illius rei particulares circumstantias, quam prædicebant aut delineabant aliquo typo, quod anxie movet, libenter damus. Tantò enim magis fraudis absuit suspicio. Hiërichuntini prophetarum discipuli, nil refert quorsum intellexerint, *Eliam* transferendum. Sed ad opiniones & præjudicia pergendum est. In *Iosua*, (cap. 10.) non propriè prophetante, sed cum *Zeloprecante*, non fuit erroneum præjudicium. Veritas enim est, situm solis respectu partium terræ quotidie mutari, & ita *solem* revera *moveri*. Hæc enim vera motus ratio & definitio est: an vorò sol, quando situs ejus respectivus ad terram mutatur, eundem erga alia corpora cælestia servet fixum, & ita possit dici semper consistere, *Iosua* hinc neque revelatum fuit, neque ad miraculum quicquam facit. Sterit ergo & quievit revera sol, id est, situm suum respectu horizontis illius servavit fixum. *Refractionem* autem, quàm hic homo ad enervandum miraculum fingit ex vers. II. cap. 10. non modò contra vers. 13. sed & contra rationem naturalium causarum esse, vel inde patet, quod in illa glacie quæ utique supra verticem ipsorum erat, radiorum solis horizontem tum subeuntis, & ita propter terre gibbum ad medias aut infimas aëris partes in medio horizontis, nequaquam pertingentium, refractione fieri non potuerit, nedum per integrum diem durare.

Eadem malitia se prodit in evacuanda altero miraculo umbræ retrogradientis, de quo 2 Reg. 20. Nam *parhelium* non fuisse, legati babylonii satis indicant (si vel maximè omnes Hierosolymitani, Astronomiæ & omnis experientiæ ignari, imò studepi fuissent;) de miraculo quærentes 2 Chron. 32. 31. Ergò neque Babylonia Astronomos habuit? profectò nugæ hæ sunt timidi philosophastri. Ut nunc taceam dioptricum ferulam illi homini metuendam, si *משקל* *gradus*, intervalla horarum, notata in indice Ahafi denotent. Gradus enim cælestes in hæmisphærio esse non possunt, quippe retrogressio denorum graduum inter 180. & fortè plures, vix notabilis est, futura etenim in nostris indicibus semihorii aut duarum tertiarum. Jam, ut sol apparens si ve ex hypothesi posteriori tam propinquus sit vero, si ve ex priori tam longè ab eodem remotus sit, ex lege parheliorum fieri non potest, nube tali, quæ reflexionis, vel reflexionis causâ esse potest, vel parvâ nimis existente vel majore quam unquam visa est, quippe horizontem propè omnem obumbrante. Sed pergamus. Salomoni exprobat (pag. 22.) nescivisse ipsum proportionem inter circumferentiam & circuli diametrum, ex 1 Reg. 7. 23. debuisset ex textu dixisse illos, qui filum circumdederint illi vasi, ita luscis fuisse, ut non viderent longitudinem triginta cubitorum non comprehendere circulum, cujus diameter erat denorum, ponitur ergò numerus completus & par, pro incompleto & & impari, *decem*, pro circa decem, *triginta*, pro circiter triginta, Cujus ratio obvia posset esse legenti vers. seq. ubi *triginta* decades *מֵרֶכֶת* five colocynthidum memorantur ambiisse labrum, quare pro illorum ratione rotundari, ut ita dicam, numerus cubitorum debebat, imprimis quum non istud hic coerit Sp. S. ut Mathesi philomori satisfaceret. Pari porrò insania pergit fingendo, Noachum sexcentos annos vitæ suæ ita stupidum transegisse, si ve stertendo, si ve domi desidendo,

ut intra sesquimille annos homines ultra arctos patriæ suæ Palestinę, (quam nequidem inhabitasse constat terminos, transiisse nesciverit. Sed de *diluvii universalitate* jam olim doctè & solidè disputatum est, imprimis ab illis, qui Præadamitarum authoris, æquè absurdi, & ex cujus agro noster quædam etiam excantavit, ineptias refutârunt vid. imprimis *Celeberr. D. Maresum*. Sed ne hæc leviora videantur quàm ut Prophetæ reprobandus sit, qui cælestia magis quam terrestria docere curat, ad majora transit. *Habuisse*, ait, *prophetas admodum vulgares de Deo opiniones. Adam nescivit esse Deum omnipresentem & omniscium*. Unde hoc? *fugit Dei vocem*. Ergo dum peccator judicem horrens, optat effugere, si posset, credit se posse quod veller & conatur, in illa suæ conscientię trepidatione? *Adam creatorem universi nescivit infinitæ potentiæ & scientiæ*. Quare? nempe vocem Dei, non articulatam (eâ enim vocatur demum vers. 9.) *sed indefinenter hinc inde per hortum cum venti turbine ambulantem*, & cum horribili strepitu per vagum aëra resonantem, boantem, reboantemque, tanquam speratæ felicitatis, inexpectatum primordium horruit. Hęc scilicet sunt, theologo-Politici nostri Hebræa sua tantoperè jactantis, ratiocinia. Nam vocem illam horrendam, & continuum fragorem seu tonitru, fuisse distinctum à *compellatione* Adami, non modò ex coll. vers. 9. sed & Exod. 9. 29. cap. 19. 19. & Psal. 77. 18. discere debuisset. *Kaino*, egregio scilicet Prophetæ, Deus judex confessionem sceleris extorsurus, quærat quod viderat & audiverat, quod Kain vel ex ipso hoc examine percipere poterat, si maximè nescivisset. Quod tamen falsum esse, patet vel historiam sacrificantium fratrum, percurrenti. *Labbano* visum esse *unamquamque nationem suam habere Deum peculiarem* ex Gen. 31. 29. non probatur, nisi fortè Hebræus noster לאֱלֹהֵי velint interpretari *Deo manus meæ*. Cum hæc phrasis, quid significet, videri possit,

Deut. 28. 32. Neh. 5. 5. & alibi : Et *Deum Abrahami*, Laban intellexit talem, cui ipsemet se subicere quoque deberet, sed qui Abrahamo ejusque semini, fœdere esset addictus, quemadmodum illum cui tanta cum Abrahami familia necessitas & conjunctio, & vicennalis nuper cum Jacobo conversatio, latere non poterat. Sed extra metam est, quod cum illi tantum Prophetæ adducendi essent, quibus illa verba sua dedit Deus, quæ fœdus suum ejusque executionem spectant aliis renuncianda, hûc *Kainus, Laban, Abimelech, Aruspices Nebucadnezaris*, tanquam Saul inter prophetas accensentur. Dum autem pergit & *Abrahamum* atque *Mosen* *omniscientiam Dei non credidisse* asserit, sibi ipsi spontè vapulat, qui infra cap. 14. pag. 163. tertio loco, inter fidei fundamentales articulos, quibus cum obedientia reciprocetur, fidem omnipresentiæ & omniscientiæ numerat. Sed fortè & Patriarchæ infideles fuere. Sed illud *והיה* Gen. 18. 24. non Deum sed Abrahamum ipsum spectat, qui petitionem suam à conditione sibi incerta suspendit. Cæterùm non confessio modò judicii Dei justissimi in omnes terras, sed & remissio sanctæ suæ licitationis, docet ipsum credidisse, Deo jam notum esse justorum numerorum. Sed quòd Deus formâ humanâ cum duobus Angelis se Sodomam judicaturus, quasi confert, argumentum erat, *Filio hominis omne judicium datum*, Joh. 5. inprimis quoniam hæ civitates *propositæ sunt deigma τῶνδε αἰώνις δικῶν ἐπὶ τῆς γῆς*. Jud. vers. 7. Sed præterea Deus vult judicia sua coram omnibus justificare, unde partim inquisiturus, partim impietarem profligatissimam quasi experturus ipsemet, isto modo se gessit. Anatomiam porrò, quam dat fidei *Mosis*, ne examine quidem dignam existimo. Ita enim exorbitat. *Illi*, & *Davidi*, & *Ionæ*, & pluribus si voluisset, creditum ait, esse alios Deos qui reliquis nationibus præsent, ut Deus Israelis (qui à diversis aliis atque alius creditus sit) Israël. Audetq; id probaturus,

quasi

quasi noller lectorem nisi bardum, ablegare ad 2 Paralip. 32. 19. ubi *Dii populorum terræ* memorantur quidem, sed & dicuntur esse *opus manuum hominis*, quibus opponitur Deus verus creator cæli & terræ, sanctificator & Deus Israël peccatoris, qui in typum futuræ in carne manifestationis, Hierosolymæ voluit habitare. Gentes verò alias suis palare viis permisit ad tempus, id est, per verbum & fædus gratiæ, ipsas ad sui communionem non revocavit. Israëlitas autem populum suum vocavit, iisque fædus suum illo modo obtulit & dispensavit, quemadmodum sanctissimæ sapientiæ ejus visum, & ita quidem ut illa administratione suæ gratiæ & gubernatione, ecclesiæ suæ *partim* typus præberetur futurorum, & fideles tam *illius* quam *hujus* temporis, præclara haberent fidei suæ argumenta; *partim* ut peccati gravitas & carnis impotentia, simulque mediatoris pontificis, & spiritus sanctificatoris necessitas in quotidiano illo externo cultu, illiusque loco, instrumentis, tempore & modo appareret. Quemadmodum hoc non tantum & clarum est ex N. T. scriptis, imprimis Pauli de Israël & lege, iteratis in Epp. ad *Romanos*, *Galatas*, *Coloss.* & *Hebræos* commendationibus, sed ex ipsa ad Patriarchas facta promissione, etiamque ad Sinai stipulatione, & fidelium illius temporis fide ad futura respicientis externaq; illa ut typum & præparationem majorum, & cælestium considerantibus. Summa eorum quæ Deus Abrahamo, Isaaco, Jacobo in fædere Gratia promiserat, est. *Ego Deus tuus & seminis tui.* Oeconomiam autem hujus Gratia ad sapientiæ, potentiæ, ac justitiæ suæ demonstrationem & confirmationem fidei Patriarcharum & filiorum, talem futuram in primùm certo tempore post 400. annos, posteros eorum ex Ægypto educturus sit in hæreditariam Palestinæ possessionem, ut nempe ibi populus separatus sint, *quorum Deus* velit esse Deus, rejectis aliis gentibus; sed futurum demùm ut aliquis certus

ex semine hoc Abrahami carnali in hac natione & terra fit naturus, in quo fiat vere *Deus peccatoris*, & author omnis benedictionis non tantum Israëlitis, sed omnibus familiis terræ. Lege Gen. 15. vers. 17. & 22. & 18. & c. Quare Israëlita fideles audientes Dei vocem dicentis: *Ego Iehova Deus tuus qui eduxi te ex Ægypto ex Domo servitutis* & te jam introducturus sum in terram patribus promissam ut, in illa suo tempore vobis fiam quod sum, & quod me porro futurum promisi in fædere & Testamento meo: non poterant in illo beneficio corporali subsistere, sed illud considerare ut initium impletionis promissorum, nec spe terræ illius tanquam apice bonorum promissorum acquiescere, sed in illo porro exspectare illud semen per quod Deus fieret *peccatoris Deus*, id est, *sanctificator*, (Ezech. 20. vers. 11. Collato cum vers. 20.) & benedictio redundaret in omnes populos, & ita Canaan disineret esse peculiaris *hereditas*, Dei & populi ejus. Hæc cum ergo manifesta sint & fiant magis magisque scripturam rectè consideranti, nihil amplius reponimus illis quæ pag. 27. ut & cap. 30. ferè toto *de Israël electione* preducuntur, nisi quod de Prophetia illi populo præ omnibus peculiari, mox aliquid diceretur. Tantum adhuc noto, homini nostro nihil tam frequens esse quam sibi contradicere. Quod enim pag. 25. agnoscit Genesin, Deuteronomium esse Mosis scripta, in quibus ipse loquatur & doceat, id inferius pejerando ibit inficias, cap. 8. Sed illi hoc tantum propositum est, ut suæ serviât hypothese. Quod de contrariantibus sibi invicem Prophetarum opinionibus & dictis addit, jam olim in postremis Theologicæ Scholæ subselliis, disputata audivimus. Non majoris ponderis est quod clausulæ loco adjicit, ut Christi & aliorum conciones, argumenta tantum ad hominem continere evincat. Quâ ratione Evangelium omnisque scriptura, aut parum aut nihil ad nos pertinebit. Nec mirum sit, si noster *religionem ab*
omnibus

omnibus illis superstitionibus scilicet, *reformatam* exoptet. Cap. 11. in fine. Non opus autem erit ut locum Ezech. 14. vers. 18. (pag. 17. allegatum ut probetur prophetiam cum signo etiam falsam esse posse) explicemus; cum, quorum habemus monumenta, noster non neget veros fuisse Prophetas. Cæteroquin quomodo illud de falsis Prophetis debeat accipi legenti non potest esse obscurum, nempe, si quis *stercora sua* seu carnis impuræ abominabilia Deo ratiocinia, verbo Dei quod veritas & sanctitas est, ante ponat: illum justè à Deo punitum iri propter hypocrisin quâ se simulat desiderare responsum Dei, & futurum Deum ut Prophetæ à talibus consulto aliquid reveletur, quod illis sit secundum suas pravas spes & opiniones, ut ita obfirmentur & *in suis stercoribus pereant*. Unum illud restat quod cap. 3. multis probare adnititur, nempe & legislatores & Prophetas habuisse alios populos. *Malchisedech*, ait, *fuit rex & pontifex in Salem*. Ergo *Deus pontifices ibi constituerat certis legibus & statutis quæ Abraham observavit* Gen. 26. 5. respondeo Abraham servans *fædus* Dei ejusque sacramenta, circumcisionem & sacrificia, itemque quod *de sanguine* datum erat Noacho præceptum, non absque mysterio Gen. 9. 4. benè illud elogium potuit ferre, quod legitur l. c. *Melchisedech* autem singularis fuit pontifex, in quo non dubium est quin Abraham quoque agnoverit typum, quem & psaltes Ps. 110. & Apostolus, Heb. 7. referunt ad antitypum. *Ius sacrificandi* ante, primogenitos Israëlitarum tanquam impuros repudiatos (quod factum in deserto post peccatum vituli Ezech. 20. 36.) illius erat qui seu in familia (ut pater familiâs, deinde primogenitus paternæ autoritatis hæres) seu in populo integro, cæteris præerat. Qui mos permanfit in usu etiam apud gentiles, religione jam quoque in superstitionem versa, nisi alicubi sacrorum inventio, familiæ auctoris jus sacrificandi proprium redderet, quales erant

erant *Eumolpidae* apud Ahenienses, & *domus Herculei custos Pinaria templi*. Virgil. lib. 8. *Æn.* Et bene id faciebant, quotquot ut *Abel* & *Noah* ex fide promissionis primitus datæ, Heb. 11. inter homines conservatæ, id præstabant. Qualis *Malchisedech* fuit, sed sine successore. Cui, grato erga Deum animo Abraham decimam prædæ partem, ad sacrum usum erogandam donabat, benedictionem ab ipso vicissim recipiens. Sed nihil hoc exemplum Zinospæ servire potest, ad negandam electionem Israëlitarum propriam, quippe quingentis ferè annis post *Melchisedecum* factam. Sed *Malachia* ait cap. 1. vers. 10. 11. *Clare dicitur, Iudæos illo tempore non magis dilectos fuisse Deo quàm alias nationes, imò Deum aliis nationibus miraculis magis innotuisse quàm tum temporis Iudæis* Deinde nationes, ritus & ceremonias, quibus Deo acceptæ erant habuisse. Nihil *Malachias* de miraculis, nil de ritibus & cæremoniis Deo inter gentes acceptis. Sed fit oppositio, inter irrationalia carnalium Judæorum sacrificia & illa spiritalia, viva, rationalia, quibus Deus glorificatur ut Ps. 50. & 51. Es. 1. & alibi. Rejicit autem Deus planè illum cultum, quo *populum minorem* (Gal. 4.) antea exercuerat, quando prædeterminatum Novi Testamenti tempus appellebat. *Non libabo amplius libamina vestra* (Ps. 16. 4.) *non acceptum habeo munus e manu vestra siquiden ab ortu solis &c.* q. d. jamjam instat tempus, quo *populum meum spiritualem* & cultum spiritualem, sanctum & mihi decorum ac gloriofum, per omnes gentes instituiam, per prædicationem *nominis mei*, id est, gratiæ, fæderis, Euangelii. Illis enim *nomen* Dei patescit, quod cum gloriæ omnis suæ demonstratione, velit fieri *Deus peccatoris*. Cætera quæ affert nullius planè ponderis sunt. Prophetas nullos legimus gentiles, postquam Deus fædus suum ad Israëlitas restinxit, præter *Bileamum* falsum Prophetam. Nam magus cum fuerit, Deus illo usus est ad benedicendum

cendum populo & loquendum magnalia sua, quem admodum afinâ ad ipsum coarguendum. Iraque vel Bileam nobis contra Zinospam testis sit, prærogativæ Israëlitarum, in quorum gratiam cogeatur eloqui quæ noluiſſet. Sed quod Israëlitarum Prophete, seu ad populi sui convictionem jussi sunt, aliquando ad gentes ire, ut *Ionas*, seu de gentibus Israëlitarum hostibus conterminis varicinari ad exemplum, ad cautelam, quin & ad institutionem ecclesiæ, ad hostibus futuris, quos sathan simili schemate ita producturus erat, ut actiones & pænæ priorum & posteriorum sibi ut typus & antitypus responderent; nihil facit ad probandum, prophetiam, de qua nobis sermo, Israëlî propriam non fuisse. Tandem & vexandum erat, expressum & cum asseveratione probatum testimonium Rom. 3. 2. *Esse per omnem modum, prærogativas Iudeis præ gentibus, quarum primaria sit quod eloquia Dei illis sunt credita*; etiam si statim ad scopum suum demonstrer, esse illos nihilominus sub peccato, & indigere justificatione per fidem in Christum non alio modo ac gentes quoque. Ac proinde nunc, abrogatâ pristinâ œconomiâ, Deum omnium Deum velle fieri & quidem eodem modo.

Quæ porrò cap. 4. 5. 6. 7. disputat ex superioribus facile, quatenus vera sint, maximam partem attentus lector percipiet. Quæ *lex operum, lex fidei, lexque placitorum* Israëlitis imposita fuerit, & quænam unius cujusque ratio, veritas & fundamentum, an ex natura Dei & hominis dependeant, an verò ex arbitrio Dei ut *principis* latæ sint, non opus erat his difficilibus philosophematis, ut intelligeretur. Ad *Miracula* dum enervanda (ut firmitatem super-naturalis revelationis subrueret) naturam ampliat & nescio quorsum non extendit, Dei liberrimam potentiam nimium coarctat; sed quantum conjicio, ista huic homini mens est, mundum & omnia quæ extra Deum sunt & fiunt, æternæ esse

esse necessitatis, nec potuisse unquam non esse aut esse aliter. Voluntas & decretum de Deo usurpata ipsi verba tantum sunt. Rem ipsam negat. Egregium sane philosophum, *ideam* in se *Entis summe perfecti* dignè contemplantem. Quæro possisne Deum concipere, absque conceptu rerum extra ipsum existentium? credo equidem, nisi fateri velis te insanire. Ergè & esse potest absque mundo. Quippe suâ sibi perfectione sufficiens. Sed mundus ipse in conceptu suo non involvit existendi necessitatem, potuit ergo non esse. Sed est tamen. Necesse ergo est, ut ab Ente summè-perfecto dependeat, non dependet ab ipsius naturâ & essentiâ. Ita enim mundi existentia esset, ut ita dicam, pars perfectionum Entis summe perfecti, nequè hoc sine illo posset concipi. Unde ergo? inter perfectiones Dei est potentia, quâ juxta sanctam voluntatem facere potest ut aliquid existeret; ut ex. gr. corpus, aut etiam mens, seu res cogitans. Mundus itaque est, & hoc vel illo modo & ordine est, subsistit & agit, quoniam ita tulit sancta Dei voluntas, secundum quam omnia efficit ejus potentia. Jam quod corpora in se invicem motu eoque prodiverso occurso juxta certas leges vario, mens autem incorporea solâ voluntate motum corporis determinat, agant, ordo naturæ est, rebus creatis inditus: secundum quem ordinem si omnia semper eodem modo agere debeant, necessum est, id Deum quoque voluisse. Sed si non voluit, verùm sibi notis de causis hîc & nunc præter ordinarium cursum quicquam debeat fieri, id fiet proculdubio vi æternæ voluntatis divinæ, idque vel per causas naturales, aliâs, seposito Dei decreto non concursuras, vel immediatè per primam potentiam creatam. Ita vides non repugnare ut Deus faciat miracula, non quidem *contra*, sed *præter* naturam, idque potentiâ, quæ naturæ ordinatrix ac magistra & ita *supra* naturam est. Contra leges naturæ propriè fieri nil potest. Ex. gr. corpus minus
forte

forte & solidum alteri fortiori & solidiori occurrenti non cedere, *verum* fieri non potest, quoniam per Dei voluntatem contrarium ejus verum est. Verum, ut corpus ejusmodi, vel augeatur subito aliorum accessione, vel consolidetur particularum quiere & ad se invicem applicatione, aut saltem vis renitendi potentia supremam intendatur, & ita non cedat alteri occurrenti, per id, regula motus naturæ nihil planè violatur. Hoc modo disparebunt omnia Zinospæ (quæ nectit cap. 6) sophismata. Non plus sanæ sobriæque mentis, in illa (cap. 7.) descripta methodo interpretandi scripturam apparet. Regula 1. prærequirens linguarum peritiam vera & utilis, quanquam sine illa difficultate, quæ pag. 92. 93. movetur. *Dictionary & grammaticam*, inquit, *Hebræam non accepimus ab antiquis, ergo lingua ita obsoleta est, ut intelligi nequeat.* Quasi verò non ipse sacer sui voluminosus Codex, & Judæorum (quibus non lingua sed puritas periit; ipsas *vocabulorum significationes nec potuisse mutari nec ex usu cujusquam esse potuisse*, ait ipse pag. 91.) continuatus usus utrumque suppediter. Grammatica falsa supponi non potest. Lexicò dat vocabulorum hinc inde repetitorum collatio. ἀπαζ λυγόμενα pauca sunt. Et habemus versiones Chald. & Græcas antiquissimas. Radicum significatio in hodierno Hebræorum dialecto vix unquam aut non multum saltem ab origine mutata. *Sed Hebræi literas*, inquit, *ejusdem organi confundunt* (in loquendo utique non in scribendo) *adverbiorum & præpositionum multiplex significatio est*, item *tempora nonnulla distinctis terminationibus distinguere non possunt.* Ergò scriptura Hebræa planè dubia est. Debebat concludere. Lingua Hebræa lingua non est; sed sonus sine sensu. Sed quidni & latina, in qua & vocabula & particulæ sæpe non unius significationis, itemque modorum ac tempore diversorum coincidens terminatio. Depunctis vocalibus & destinguentibus, ut & Masoretarum notis, satisfacit

fecit Cl. Buxtorffius literato orbi in *Tiperiade*.

Secundæ regulæ postulanti colligere uniuscujusque libri sententias, easque ad summa capita redigere, substituere potius debuisset *analogiam fidei*, ex Apostoli monito, in Prophetis explicandis, observandam, Rom. 12. 7. ut nempe jacto primùm fundamento in quo omnes conspirant, deinde paulatim fiat ex ædificatio fidei partium.

Tertiæ demùm, quæ circumstantias scriptoris & scriptionis vult enarrari, etsi non careat suo usu, non tamen extendendam esse ad phantasiam, errores, præjudicia scriptoris, supra satis ostendimus. Libros autem nullos corruptos, depravatos, mutilatos esse, mox videbitur. De translatione nonnullorum in alias linguas, quorum authenticus perierit, supponit absque probatione. Cæterùm veram interpretationis methodum docuere dudum orthodoxi, & accuratè quidem inter alios Cl. Coccejus p. m. in præmio comment. in Ep. ad Romanos. Et in præfat. ad *Ephes.*

Sed quid opus est omnia tenebrionis obscura vestigia legere. Itaque missis aliis, concludam ubi paucis examinaverò illa quibus Pentateuchum Moſis cæteràque omnia non esse scripta authorum quorum nomina præferunt autographa; & proinde, quod intendit, omnia dubia.

Capite itaque octavo primùm effatum *Aben Esræ* proponit, quo sex dubia continentur contra Pentateuchi authoritatem.

I. Est ex Deuteronomii præfatione, tolliturque rectâ acceptione vocis עָבַר quod non modò *trans* sed & *cis* significat, ita ut Moſes, quanquam Jordanem nunquam separavit, nihilominus ita loqui in præfatione illa docuerit.

II. Locus Deut. 22. & Jos. 8. 37. de Deuteronomio seu de maledictione & benedictione cap. 27. &

28. accipiendus est. Vide vers. 32. Jos. 8. מִשְׁנֵה חוּרִית.

III. Quod de Mose sermo fit in tertia persona, non est alienum ab historico sua gesta narrante. Vide Joh. 11. vel si profana velis lege *Julii Caesaris commentarios*.

IV. Gen. 12.6. *Et Canaan tunc habitabat in illa terra*, dicitur ideò ut appareat, Abrahamum cum Loth, non fuisse primos possessores, sed alios, quibus Deus expulsi, semini Abrahami illam erat daturus. Et intererat hæc à Mose memorari, ut intelligerent Israëlitarum illam terram quam jam jam ibant occupatum, esse reveram illam, quam Deus Abrahamo dederat. conf. vers. 7. Gen. 12. Quare non apparet hæc Scripta demum esse, postquam exterminati Canaanitarum essent.

V. יהוה יראה בְּהַר גֵּרִי Gen. 22. 14. non significat, montem Moryah vocatum tunc fuisse *montem Dei*, quod factum demum postquam sedes templi cepit esse; sed vel dictum inde vulgò fuisse in adagio: *in monte domini providebitur*. Vel potius, *in monte quo dominus videbitur*, vel videtur. q. d. *in monte visionis domini* דֵּרֶךְ הַר in regimine est cum integra phrasi, non sine exemplo vid. Elai. 14.6. כִּפְתָּ בְּלִי יְסָרָה sic & Psal. 90. vers. 15.

VI. Loci Deut. 3. 11. sensum, primò pravâ versione debuit corrumpere. Verbum substantivum erat non apparet in textu, ut nec repetitio, *is certe lectus*. Dicitur Ogi regis Basan reliqui ex Gigantibus spondam fuisse ferream &c. Et posse conspici in Rabbat Ammonitarum. Id quare Moses non potuit narrare? nempe quia *Rabbat Ammonitarum demum à Davide occupata est, ubi monumentum hoc repertum est, ad quod provocat scriptor*, quivis utique alius quam Moses. *Rabbat filiorum Ammon* Gileadi utique, quæ h. l. subacta narratur, termina fuit. 1. Sam. 11. Jud. 10. 17. fuitque fortè ditionis Basanicæ aut Gileaditicæ (quâ enim ratione sponda regis Og isthîc loci fuerit?) tulit autem nomen *Rabbat Ben-Ammon* ad differentiam aliarum civitatum ejus-

eiusdem appellationis. Incolas autem regni Basan cum finitimis fuisse Ammonitas, illosque deinde rebelasse, Jud. 10. & 11.) & regem habuisse, Rabbatam recuperasse, & demum à Joabo rursus subactos esse magis est probabile, quam ut propter mentionem ejus tanquam urbis subjugatæ pentateuchus debeat reprobari. vide & *Josue cap. 13. vers. 25.* Quantum ad alteram difficultatem, quam ex vers. 14. sibi fingit noster, debuisset legere Num. 32. 41. ubi id factum narratur, quod h. l. *repetitur* tantum, simulque mutationem nominum tunc factam, ratam & in usum introductam fuisse declaratur. *Zair* autem, ne & hoc quenquam remoretur, *filius* Menassis dicitur (cujus erat ex nepte abnepos) quia ex *Chebronis* avi Jehuditæ secundo matrimonio cum *Macciris* filia (2. Chron. 2. 21. 22.) prognatus, cum aviæ tribulibus ascenderat ad occupandam terram cis Jordanem, in cujus possessione cum permansisset cum Menassitis, illi tribui accensus est, nondum latâ illâ lege quæ extat Num. cap. ult. & hæc quoque ratio potest esse quare, ut pote aliquo modo ascititius, civitates has secundum nomen suum appellatas voluisse memoretur.

Sed ne videretur Aben Esræ tantum vitulâ arare, de suo complures addit observationes, quas breviter audiemus.

I. Absurdum repudiare historicum sua dicta & facta narrantem, eò quod seipsum jam primâ, jam tertiâ persona exprimat. (Hæc enim ratio videtur homini nostro accurato, Deuteronomium Mosi abrogandi.) Ubi enim quis se perorasse narrat & orationem ipsam describit, non potest se introducere aliter loquentem quam loquebatur orator; at ubi deinde res gestas alias exponere pergit, inter quas ipsemet quoque partem obtinuit, nomine se, ut alias personas eodemque ordine proponit. Dicitque ex. gr. *Cæsar* in commentariis dixisse *Cæsarem*, quod Moses Mosén.

II. Nihil refert, (*Deut. ult.*) clausulam operum Mo-

sis

sis à Josua successore, aut alio sequentium librorum scriptore (de quo mox) adjectam fuisse.

III. Gratis supponit Gen. 14. 14. eundem locum indigitari, cui nomen demum istud post Mosen à Danitis tributum esse legitur. Jud. 18. 29. Fateor de alio loco istius nominis, me non legisse, sed ausim propterea affirmare contra illustria testimonia, Mosen hæc non scripsisse? Imprimis quum ex situ utriusque colligi posse videatur, diversa loca indigitari.

IV. Exod. 16. 34. nil habet difficultatis, cum Moses mortuus sit sub introitum in terram Canaan, viderique jam multos ex populo agros possidentes, & Mannâ non indigentes. *Genesios* autem 36. 31. non describuntur *reges Esavitarum usque ad Davidem* (siquidem octo tantum recensentur:) sed usque ad tempus, quo Israël reipublicæ formam obtinuit, & sub *ducè* suo Edomæos aggressus est, ut ex, gr. Amalekitas Esaviticæ propaginis partem Exod. 17. sed scopus loci esse videtur, Esavi posteros jam regnasse diu antequam Israëlita ad pileum & libertatem & imperium proprium traducerentur. Quod scire intererat propter benedictionem utriusque, Gen. 27.

Quod pag. 113. iterum de parenthesi, Deut. 2. 12. insertâ cavillatur, nullius momenti est, quidni enim Moses quoque id potuit fecisse? Israël jam incipiente occupare terram suam. Idem sentiendum de altero loco cap. 10. ubi sanè nihil quicquam, quod Esdræ referat adornatorem, quomodocunque vers. 8. cum prioribus connectas. Sed mireris hunc polypum pro lubitâ mutabilem. Deuteronomium hic *Esdras* adornavit *interpolando & in ordinem redigendo*. Sed sequenti capite audiemus eundem immaturè mortuum antequam manus adornatrix vel Genesi admota fuerit. Interest mendacis, ut sui sit memor.

Admittimus quod pag. 108. & 109. demonstrat Mosen aliquid scripsisse, sed frustra negat scripta omnia,

aut quæ scripsit, nobis relicta esse. *Lex Moſis* (non repetitio legis tantum) *ſcripta*, præſidibus populi ad cuſtodiam uſumque irremiſſum commendata, eſt & *arca* ſacro ſanctè *impoſita* Deut. 31. verſ. 9. & 26, cujus autographum tempore *Joſiæ* repertum in templo (2. Reg. 22.) non modò ipſa fæderis Sinaitici verba, ſed & leges placitorum, & dogmata cultûs externi & carnalis (verſ. 21. coll. Lev. 23. 5. & Exod. 12.) imò comminationes in fædiſragos, & prophetias de judiciis Dei in contumaces effundendis, complectebatur. verſ. 13. & 19. ita habemus totum ſerè *pentateuchum* exceptâ Ge-neſi. Quæ ad eſſe debuit quandoquidem radicem & fontem cæterorum referri, complectens primaria capita, ſine quibus reliqua intelligi non poſſunt, ut de Patriarchis & Dei cum illis pacto fædere & promiſſis Teſtamenti, ſacramento circumciſionis dato, deſcènſu in Ægyptum, itemque creatione mundi, Noacho, & filiis, terrarumque inter ejus poſteros diſtributione &c. Idemque proculdubio, jam dudum ſatis notus *liber legis Moſis* & Dei eſt in quo *Eſdras erat verſatus* & quem *ad legendum protulit* Nehem. 8. 1. Eſr. 7. 6. & 10. populo inde itâ commoto quemadmodum *Joſiæ* tempore verſ. 9. Conſtabat ſaltem hic liber juſto volumine, ſiquidem ſpatio aliquot dierum perlectus eſt, verſ. 18. Et certè loca illa legenti patet potius fuiſſe jam ante librum illum, quàm ab *Eſdra* compoſitum & adornatum, quod nullibi dicitur. Cæterùm *Eſram* libros *Chronico-rum* concinnâſſe & fortè reliquos quos invenit libros ſacros, prophetas, ut vocant, priores & poſteriores (nam fuiſſe illos in Piorum manibus tempore exilii vel ex *Daniele* patet cap. 9. verſ. 2.) in unum volumen compegiſſe, citra periculum authoritatis inde obſcurandæ admitti poteſt, ſiquidem non *Eſras* modò *vir divinus* fuit, ſed & *Haggæus*, *Zacharias*, *Malachias*, ſuam proculdubio curam interpoſuerunt ne quid præjudicii codici ſacro, ſeu negligentia ſeu temeritate accreſceret.

ret. An verò libri Josuæ, Samuëlis &c. ab illis compositi sunt quorum nomina præferunt, vel an nomina illa argumentum primarium potius quam authores denotent (ut certe *Judicum, Ruth, Regum.*) parum nostrâ, aut nihil refert, est enim primarius illorum librorum scopus historiam Israëlisnectere, ut apparerent vera & certa quæ Moses prædixerat. Idque opus erat, tam illorum temporum *spei* de impletione majorum & meliorum promissionum, quam nostræ *fidei* suffulciendæ. Id suo quoque tempore Prophetas & sacerdotes rebus sacris præfectos, fecisse ex Jos. 24. 26. videtur esse verisimile, nempe ab illis res gestas, quarum memoria necessaria videbatur, in sacrum archivum ad monumenta Moysis reconditas esse. Sed malâ fortunâ nos illas habere sine ordine & methodo raptim & obiter consarcinatas, ut non solum asserit, in eo & sibi contradicit, & nihil quicquam affert quod monumentum aliquod habeat. Nam pag. 111. 112. 113. *Connexionem, methodum, materiam homogeneam* & studiosè rejectis heterogeneis conquistam agnoscit & propugnat, dicitque ita adornatos illos libros esse. *ast, pag. 116. & seqq. ordinem & connexionem desiderat; easdem res variè repetitas* queritur, denique compilatorem ἀρχονόλογον accusat. Videamus tamen, quâ fronte, quodve successu, Gen. 38. de *Judæ familia* narratio non est suo loco. Res enim post *Josephum venditum* gestâ esse non potest. Tempus enim à translatione *Josephi ad descensum Jacobi in Ægyptum* nimis angustum est, quàm ut *Juda* interea ex *Perez* duos nepotes potuerit suscipere. Gen. 46. 12. Sed an non id, quod palmarium est in hac historia, contigit cum *Joseph* esset in Ægypto, nec proinde narrari prius debuit? at cum jam narrandum esset, debuit altiùs res repeti & matrimonium *Jehudæ* cum filia *Schuab*, aliquot ante venditionem *Joseph*i annis initum allegari. Ita hic nihil difficultatis. *Jacobum autem septuagesimum ætatis annum supergressum, ad Labanum pervenisse* non tantum ex calculo, pag. 117. inito, sed

sed & ex comparatione ætatis Isaaci *Gen. 35. 28.* (quam ibi mors ejus memoretur occasione mentionis quæ de ipso incidebat, cum alioquin aliquot annis vixerit postquam Josephus in Ægyptum translatus erat) patet, cujus sexagesimo Jacob natus erat *Geneseos 25. 25.* Sed quid absurdi in his, aut àb historico alieni? de *Dina*, Simeone & Levi quod garrir, quasi nimis tenera ætate illa stuprum pati, hi cædem patrare nequiverint, non sequitur, neque enim hæc primo reditus anno gesta esse narratur. Sed *Iud. 2. 6. repetitur mors & sepultura Iosue.* quasi vero ad exaggerandam Israëlitarum impietatem hæc & alia ex superioribus repeti non possint. Id enim exprofecto agitur hoc capite.

Quantum ad *1. Sam. 16. & 17.* (quæ duo, conjicit, continere diversas duorum historicorum opiniones de translatione Davidis ad aulam regiam) consideranti non potest esse obscurum illa ita cohærere & se invicem explicare, ut cap. 17. adducatur ad verificandum dictum servi illius cap. 16. 19. capite autem 18. vers. 2. 3. fiat regressus ad capituli 16. narrationem. Faceffat ergo noster cum suis illis pugis de diversis authoribus eorumque in retam illustri & quæ obscura esse non poterat, descrepantiâ. Eodem modo seipsum nullo fundamento fallit in cap. 24. & 26. *1. Samuelis.* Sequitur ergo quod maximam speciem habet, *annorum nimirum ab Exodo ad templum computatio.* Dicitur enim, *1. Reg. 6.* effluxisse 480. at ex speciali historiarum additione longe plures excrescunt, nempe secundum nostrum, 580. imò vel 630. juxta aliorum calculum. Sed videamus an, ut exultet, repererit tandem quod pueri in faba. Primum itaque si annos *judicum* in unam summam compingas habebis ex *Jud. cap. 3. 10. & 30. cap. 5. 30. cap. 8. 28. cap. 9. 22. cap. 10. 2. & 3. cap. 12. 7. & 9. & 11. & 14. cap. 15. 20.* annos 299. quibus si addas 40. *Mosis Num. 14. 33. Iosue 16. Eli. 40. 1. Sam. 4. 18. Samuelis & Saulis 40. Act. 13. 21. Davidis 40. 2. Samuelis 5. 4. Salomō-*
nis

nis 4. 1. Reg. 6. 1. Summa erit 479. quæ cum exactè cum altera coincidat, cogitari potest an non *tempora miserie* seu oppressionis in *judiciis cujusque periodo* includatur, quemadmodum sanè judices non itatim primo sui muneris anno jugum poterant excutere. Et reverà Deborah anni coincidunt cum tempore servitutis canaaniticæ Jud. 4. 4. & Samsonis ducatus cum tyrannide Philistæorum Jud. 15. 29. Quod si jam accedat *sephe* computatio usque ad sua tempora ab exodo, vel occupato Hesbone, numerantis *trecentos* annos, circiter, Jud. 11. 26. nempe (ut solent numeri in tali sermone ad rotundos reduci:) itemque Davidem Rahabæ abnepotem legamus (quod fieri non potest, nisi tempora judicum & oppressionum se invicem involvant) licet utique concludere, rationem temporis ita, ut diximus, ineundam, nec scriptorem libri regum tam contumeliosè habendum esse. Nec major ratio vexandi locum. 1. Sam. 13. non enim dicitur *anuo etatis primo* Saulem regnasse sed *anno regni primo* (nam *בן שנה במלכו*) potest utique esse, cum unius anni esset in regno suo) illa gesta esse quæ narrantur. Duos autem regnavit reverà de jure. Nam post rejectionem, unctoque Davide per tyrannidem regnum tantum usurpavit. Nec est quod homo difficilis pro sua morositate historiam hujus capitis evertere velit ex cap. 7. vers. 12. verum est enim sanè quod ibi dicitur, *Philistæos cæsos non perrexisse invadere terminum Israelitarum*, & si quod Israelitis negotii cum illis deinde fuerit. Manum *Jehove* contra *Philistæos* fuisse omnibus diebus *Samuelis*. At falsum, cap. 13. narrari *Israelitas à Philistæis invadi*; (sed Jonathanem cum mille Israelitis invasisse *Gebah* itas *Philistæorum* stationarios eosque percussisse, ubi & *Philistæi* ad defensionem se pararint &c. aut *ab iis* hoc tempore *ad armorum & fabrorum inopiam redactos* esse, sed ante id factum, indeque usum illum descendendi ad *Philistæos* fuisse vers. 19. 20. & poterant hi medio tem-

pore pacis tamen cavisse ne ars fabrilis à suis ad Israëlitas deveniret. Et Deus hoc ita singulari providentiâ disposuit, ut populus suus disceret sibi soli confidere. Quod porro de cæterorum librorum discrepantiis, itemque tam parum accurata methodo scriptorum, ut *nemo chronologus sine peccato illos imitari queat*, paratragediatur, facit pro sua illa arrogantiâ & temeritate quam & alibi notavimus. Præstiterunt jam illam harmoniam chronologi Christiani, antequam iste Thraaso *ad rem*, ut ait, *desperatam* provocaret. Nec debebat etiam nisi scripturæ offensus erat, desiderare illam chronologici ordinis concinnitatem, qui supra pag. 112. agnoverat, *certum scopum scriptori sacro præfixum*, eumque ex parte non malè definiverat & commonstraverat, nempe ut impletio prædictorum Mosaicorum patresceret. Noluit Deus illis nos umbris pascere, quæ hominem detinent potius vanâ curiositate suspensum, quam ut fidem sinceram, conscientiam veram, cordisque puritatem, indeque manantem charitatem queant præstare. Quod adjicit de locis 2. Sam. 6. 2. ubi pro *בְּעִי יְהוּדָה* (*Kiriath-Babal* Jos. 15. 60.) noster posuit *Jehuda*; itemque cap. 13. 37. ubi *nominativus*, antecedentia legenti facile patet; pertinet ad nodum in scirpo quærendum. *Notas autem marginales* plerasque *ex discrepantiâ exemplarium enatas* negari non potest, verum hoc magnoperè facit ad fidem in reliquis, ubi concordant, stabiliendum. Et nullum profectò fidei mysterium est, quod aliquo loco hæc notarum à textu diversitate obscuratur.

Capite IX. infeliciores ejus opera quam collocat in *Prophetarum* monumentis de ponte deijciendis.

Videamus ordine, sed breviter. Libros *Chronicorum* Edisræ aufert, quia 1. cap. 9. 2. extat *de habitantibus primis Hierysolomam reædificatam*, (quibus utique per singulas generationes successerunt alii) item vers. 17. nominantur *janitores* qui recensentur quoque Nehem.

11.19. Ergo scriptus liber post Judam Maccabæum. Bellè ! *Psalmos* 88. & 89. tempore captivitatis compositos fidei *Philonis* relinquimus. Argumentum certè illorum longè aliud est quam *Philo* vidit unquam. Sed quatenus per *Eldram*, *Zachariam*, *Haggæum*, *Malachiam* possint sacri libri collecti & in unum compacti esse, supra visum est. Non desunt viri qui scripturarum plenitudinem adorant, statuentes psalmos nonnullos sub secundo templo compositos & cæteris adjectos esse. Sed Gratia Deo quod sacrosanctum illud psalterium, quo non est aliud in V. T. illustrius omnium mysteriorum Dei compendium, imò promptuarium, gravius calumniari non potuit homo impius. *Proverbia* Salomonis admittit, quanquam non statim collecta, addens encomium, quod, si audisset Salomon, cui longe alia in suis scriptis mens ac nostro placet, invecus credo in laudatorem esset ut solebant Christus Salvator & Paulus in diabolum etiam inter laudandum *Ἀπολόγ.* *Esaias historicus* (2.Chron.26.22. ubi tamen intelligi possunt quæ habemus de rege illo relicta monumenta) *perit, ergo liber prophetiarum rapsodia est. Jeremias non observavit ordinem temporis in concionibus suis describendis; flocci ergo pendendus.* Quasi verò propheta & chronologus eadem lege æstimandi sint. Non potuit *Cicero* orationes & epistolas; non potuit *Horatius* odas disponere aliter quam tempus ferebat, quo dictæ, quo scriptæ fuerant? sed quod *caput* 38. *Jerem.* pertinere ait ad *cap. 21. vers. 7. 8. 9. aliamque incarcerationis causam notari quàm cap. 37.* in eo fallit & fallitur. Ad concionem *cap. 21.* nemo illi manus legitur iniecisse. Liber ergo ambulabat. Secundò verò per legationem à rege rogatus ut apud Deum intercederet, iterum varicinatur, & postquam exiturus erat urbe, apprehenditur *cap. 37. Psal. 11, 12. 13.* custoditus autem in atrio carceris *cap. 37. 21. & c. 38. v. 6.* sive istuc repetens concionem ad populum, qui ipsum adibat, de transfugio ad

Chaldaeos, *sive* memoriâ illius (cap. 21. vers. 7. 8. 9.) habitare recrudescente, à Principibus qui vel tunc vel nunc illam audiverant, ad *necem* vers. 9. flagitatur, quanquam exitu deinde per variam fortunam feliciore.

Ezechiel verò, quod incipit à mentione *anni trigesimi*, arguit equidem notabilem aliquam epocham quæ tunc temporis satis illustris & nota, ut ex gr. annus 18. Iosiae in quem eximia illa reformatio incidit 2. Chron. 34. & 35. at nequaquam *hæc cum alio textu in historico quodam cohesisse*. Nisi quod libri sacri se mutuo respiciunt & continent. versum tertium iterum malè interpretatur. ה'ה ה'ה non est genericum, sed specificum de verbo quod mox narrando subjicitur, & additio infinitivi proinde non *iterationem* sed *certitudinem* visionis notat. At Joseph lib. antiq. x. cap. 9. (decimo extar) narrat Ezechielem prædixisse, quod Zedekias Babyloniam non videret, quod in nostro quem ejus habemus libro non legitur. Sed contra cap. 17. Ezech. & c. ubi verò frons? Josephus satis clarè indicat, id quod Ezechiel scripserat non discrepare à Jeremiæ vaticinio, siquidem excæcatus est Zedekias 2. Reg. ult. & proinde non vidit Babyloniam. Josephus dicit *idem* esse, noster verò *contra*. Nescio tamen unde Josephus id habeat de epistola Ezechielis Hierosolymam missa. Si tamen verum est, id Zinospæ hypothesin parum juvat. Quod si enim Prophetæ non scripsere sua ipsimet, sed compilata sunt post reditum ex Babylonia fragmenta hinc inde conquistata, quod audacissimus noster criticus hariolatur, cur epistola illa, quæ non perierat, utique (siquidem post quingentos annos Josepho de illa constabat) non adjecta fuerit? *Tonas autem præter ea quæ scripta sunt, quædam dixit, ergo non scripsit quæ extant.* egregiam verò argumentandi regulam!

De Jobo conjecturas, ait ipse, se afferre non satis firmas, imò ex parte blasphemias, quas etiam recitare horret animus pag. 130. sed quod sub initio pag. 131, *supra* quasi

quasi exclamat, quum *testimonium* haberi posse putat, *scripturam eatenus tantum sacram esse, quatenus per ipsam intelligimus res in eadem significatas, at non quatenus verba* &c. id doleant verpuli ejus quibus subinde irascitur. Nobis enim id meliori etiam ratione verum est, qui non in literarum apicibus mysteria quærimus more Kabbalistico, vel *ἐνέγναι* ex illis elicimus, quod Metretrix illa magna per *φαρμακείαν* facit, sed sensum adoramus quem verba suggerere apta nata sunt. A quocunque autem *Estheræ* historia scripta sit, *Daniel*, *Esdra* & *Nehemias* scripti non fuerunt *incerto auctore* idque *circa aut pest tempora Judæ Maccabæi*. De Daniele nihil quicquam profert ad id probandum neque de Esdra. Ex *Nehemiæ* quidem capite 12. allegat quod speciem habet, sed tamen nihil præter speciem: quanquam enim annos 230 (alii 206, alii aliter) numeret à Cyri edicto. Esr. 1. 1. usque ad *Alexandrum*, non opus tamen est ut Esdras & Nehemias tam longævi fuerint, siquidem hic posterior, narratione suâ tempora *Jadduæ Alexandro* obviantis attingere potuerit. Hic enim 20. demum Artaxerxis *Nehem. 1. 1.* ille verè eodem regnante in Judæam ascendit Esdr. 7. 1. quod si addas 24. *Artaxerxis* & 23. *Darii* tertii seu *Ochi* & *Arsenis*. 3. usque *Darium IV.* seu ultimum pervenies, sub quo *Jaddus* pontificatum adeptus est, Joseph. l. 11. c. 7. ita habebis non 230 sed 51 tantum annos. Versu autem 22. cap. 12. *Nehem.* si velit *υ* pro *ultra* accipere, jam & *Jadduæ* Pontificatum ultra *Darium* promoveri debet, siquidem hic cum *Dario* conjungitur. Duæque parallelæ temporis demensiones ponuntur. Altera per summos sacerdotes ad *Jadduah*, altera per reges ad *Darium*. Sed vide mihi rursus vertumnum. Supra conquestus est *Mosen* non scripsisse in prima persona & proinde non scripsisse. *Nehemias* verò scribit in persona prima, non tamen ille est, sed nescio quis nomen ejus e mentitis. *Danielis* autem autographum quare semiplenum à cap. 8. incho-

er,

et, nisi propter mutatam ex tertia in primam personam loquendi formam? Sed attendere debebat facta primum narrari, deinde futura prædici, à cap. 7. 12. *sed quanquam libri illi ita novitii inquit, attamen multæ mendæ ex festinatione ni fallor, scribentium irrepserunt.* Profert discrepantiam indicis utriusque Ezræ. 2. & Nehem. 7. cum tamen hic illius caput. 2. exscribatur. vers. 5. Primum falsum est, dicere Nehemiam hunc esse libellum recensitionis eundem qui extat Ezræ. cap. 2. Ait enim, *se invenisse libellum illorum qui primum ascenderant*, non autem eundem illum qui apud Esdram descriptus legitur. Deinde pernego descriptoribus hanc discrepantiam tribuendam esse. Nam præterquam quod impossibile planè est, uno in capite tot sphalmata committi, itemque quod si ve vocibus expressum numerum supponas, si ve literis tantum numeralibus, inauditæ oscitantia esset, pro כ & ג scribere ט, ו. pro פ, ה aut ו idque non semel sed vicies, certum est nullam in hodiernis exemplaribus undique conquisitis reperiri diversitatem, arque ita omnes scribæ toties errassent eodem modo. Quidni ergo his consideratis possimus cogitare Nehemiæ catalogum continere recensitionem in Judæam profectorum, Ezræ verò, concurrentium in Babylonia ad Regis edictum, quorum pars referre pedem cum viderent difficultates maximas, pars decedere in itinere potuerit, accedentibus interim aliunde aliis, ita ut in patriam venientes mille citciter ducentos, quorum genus notum erat, amplius invenirent quàm quum numerus erat in Babylonia initus, utrobique autem, adjectis illis, quorum profapia non erat manifesta, summa esset eadem 42360.

Sed veretur ille, cui tanta scripturæ cura est, ne ejusmodi mendæ in Prophetias ipsas irrepserint, pro exemplo affert quod Ierem. 22. Iechonias עֲרִירִי אֶרְוֹנָה pronuntiatur, id est, *semen regium* ipsi negatur, cæteroquin filios jam habenti. vers. 30. & 28. quod non video quo-

quomodo contradicatur. 2. Reg. & Jerem. ult. 1. Chron. 3. vers. 18. & 19. nisi forte Zerobabelem Pedajæ filium cuius hic mentio, existimet eundem esse cum altero illo Schealthielis, duce Iudæ (in quo tamen falleretur. confid. Matth. 1. 12. & Luc. 3. 27.) quoniam & hic תנחנים fuerit ut Abarbanel ad Jerem. 22. benè observat. Zedekiam verò oculis licet orbatum, inter suos in Babylonia quietè, morbo seniore confectum mortuum & ab exilii sociis cum honore sepultum non video quomodo non verè prædixerit Jeremias cap. 34. 45. non gladio sed in pace (id est, non violentâ mortæ) moriturum & pro more patrum ejus sepeliendum. Ita sacrilego hoc labore Zinospa defunctus in V. T. libris, nugæ quasdam Iudæorum adjiciens, quas examinare nec libet nec vacat, ad scripta Apostolica expugnanda se accingit. Verum eventu tali qui non tantum authorem linguæ græcæ, ut fatetur, imperitum; sed & malignum depravatorem S. Scripturæ rursus possit arguere. Futilis illa disputatio, quomodo Apostoli scripserint suas Epistolas, uti Prophetæ an vero ut doctores? siquidem vera est promissio Christi Math. 10. vers. 19. 20. allegata pag. 140. cui addi possent & aliæ ut Ioh. 16. 13. & c. Ab hoc spiritu ita fuerunt docti & ducti, ut pro ratione ministerii Evangelici & N. T. hic & nunc (nam & impediti aliquando leguntur. Act. 16.) loquerentur ex Mose & Prophetis quæ viderant & audiverant impleta, quæque implenda adhuc in ecclesia sequentis temporis restabant. Absurda distinctio inter Apostolorum epistolas & conciones, utpote quæ duo non differunt in re ipsa sed in modo tantum mentem suam significandi. Falsa denique & impia hypothesis est: diversa imò contraria fuisse fundamenta quibus religionem studuerint superstruere. Loca quæ his evincendis profert partim malè translata, partim studio detorta sunt. Ex 1. Cor. 7. vers. 6. & 25. (ubi non lego verba producta, hoc autem dico tanquam ego infirmus, non autem ex mandato. Consilium

do tanquam vir quia Dei gratia fidelis est; sed τῷ τοῦ
 λέγω καὶ συγγνώμην ex concessione, ἧ κατὰ ἐπὶ ταγὴν Et,
 γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἡλεημένῳ ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι.) stu-
 det probare Paulum non loquutum revelationem Dei, in-
 de non solere Prophetico illum præfari: sic dixit dominus
 &c. quænam mens Apostoli sit suadentis eo capite in
 re differenti, quid fideles possint ad sui sublevationem
 & ædificationem pronatura rei & circumstantiis age-
 re, & sedulò caventis ne jugum videatur Christianis
 imponere, lectori non potest non esse obvium. Et
 quoniam Apostoli, mysterium gratiæ Dei in Christo
 jam implerum secundum prophetias enarrabant (Act.
 20. 27. cap. 26. 27. Rom. 1. 1. 2. Hebr. 1. 1. 1. Per. 1. vers.
 10. 11. 12. 1. [ohan. xi. &c.) non oxordiebantur ut
 Prophetæ idq; nec in concionibus ut in Actis videre est.
 (Quod ex Zinospæ hypothesi debebant fecisse siqui-
 dem ex revelatione concionati sunt ut prophetæ pag. 141.)
 nisi ubi expressa revelatio intercesserat. vid. Act. 11.
 sed ratiocinati sunt, inquit, Apostoli, & fidelium arbitra-
 to judicio suâ submiserunt 1. Cor. 10: 15. id est, probâ-
 runt se manifestatione veritatis apud omnem conscien-
 tiam. 2. Cor. 4. 2. Prophetiæ verò mera dogmata & decre-
 ta continent. Quanquam verum est Apostolos ex im-
 plemento & prophetiis aliter agere apud conscientiam
 quam prophetæ; negari tamen nisi à pertinace non po-
 test, prophetas innumeris in locis à rebus & beneficiis
 præteritis, à fœdere Dei, à judiciis ejus &c. argumen-
 ta instinctu spiritûs ejusque dictatu petere, ad Israëliti-
 tas convincendos: Sed Paulus (itâ porro) urbaunitate
 utitur, à qua Prophetica authoritas maxime abhorret.
 Rom. 15. 15. certè excusatio qualis exstat. 2. Maccab.
 ult. vers. 39. authoritatem Spiritus S. nequaquam pos-
 set decere. Sed Paulus l.c. nihil minùs quàm hoc agit,
 ubi tantummodo rationem suæ parresis, qua consilium
 ad ipsos scribendum arripuerit, indigitat. non excusat
 vel materiam epistolæ, vel dicendi genus, sed suum a-
 uim

nimum declarat, quo ad ipsos commune-faciendum devenerit. Non immorabor nunc illi quod ait pag. 142. *Euangelium tantum continere moralia documenta quæ unusquisque lumine naturali facile assequatur.* Id enim jam supra pertractavimus. Ut autem tandem finiam, frustra. 1. Timoth. 1. 11. & 1. Tim. 2. 7. allegat ad probandum Apostolos præter *Apostolat*um habuisse nescio quam *doctoratus* auctoritatem. Nam ex priori loco triformem Paulum exsculpere debebat, *præconem, Apostolum, doctorem.* Sed alter locus utique docet posteriora duo distinguenda non esse. Nec *fides* & *veritas* diversa ibi sunt sed se mutuo explicant. Quid enim, an *fides* non est *veritas*? aut an *veritas* ad conscientiam demonstrata & ad Dei glorificationem recepta non *creditur*, & *fides* est? Sed turpius se dat quando *Philem.* 8. adducit. *Paulus*, ait, *ibi doctorem egit non Prophetam.* Tu verò ineptis *Zinospa*, & insanis, & indiges Helleboro. Restat una audacia pag. 143. 144. Omnia mysteria in monumentis Apostolorum proposita, figmenta sunt *pro auditorum, præjudiciis & captu* excogitata. *Apostoli enim doctores suam quisque sibi methodum & fundamenta propria alterius principiis sæpe contraria eligebant*, eaque *superstitionem* nominat in fine capitis. Non dicam jam absurdum esse quod *methodum & fundamenta* seu principia confundit, & quod in linguis & disciplinis ipsis mathematicis, *aliis atq; aliis principiis doctores dicat posse uti*; non regeram mentiendum non esse, imprimis in rebus sacris & religionis, ut *veritas* stabilietur. Non abducam Apostoli protestationem expressissimam contra *καπηλευσιν, πανουργίαν, δόλον* &c. 2. Cor. 2. 17. & cap. 2. 4. &c. non exscribam Apostolorum epistolas ad demonstrandam *δμόνοιαν* admirabilem & quæ verè sapientiam Dei referre possit. Non demonstro denique Apostolum, etiam si Iudæos ex scriptura, gentes subinde prius ex natura & ratione convincat, eandem omnibus veritatem inculcasse eamque

opinionem & præjudiciis tam Iudæorum quam gentium contrariam. Tantum dicam impietatem authoris inde satis patescere; quod ad rem capitalem probandam nulla testimonia proferat, nisi malevolè & contra conscientiam perversa. Paulus Rom. 15. 20. ait *se nolle ædificare supra alienum fundamentum*, Ergo Apostoli diversa fundamenta doctrinæ habuerunt. Sed quis non videat Apostolum ibi negantem se promptum esse prædicare, ubi vocatum Christi nomen erat, rationem afferre quia nolit gloriam, laudem & præmium laboris alieni in se derivare. Conf. 2. Cor. 10. 13-16. Quod si alius initium fecerat prædicationis alicubi & glaciem fregerat & conversionis fundamenta jecerat, nolebat Paulus in illa parte sanctæ & cælestis civitatis laborare ubi alius ex duodecim (tot enim pro numero Apostolorum fundamenta recensentur Apoc. 21. 19.) opus inchoarat. Non loquitur de *alieno* sed de *alterius* fundamento. non rem fundatam, sed foundationis authores distinguit. At, pergit. Paulus Rom. 3. 27. 28. *cum Iacobo cap. 2. 24. e diametro pugnat*. Id falsum esse patet vel legenti Rom. 4. 2. ubi conceditur Abrahamum ex operibus justificatum eâtenus esse, *ut gloriationem habeat, non coram Deo* tantquam ex merito & iustitia propria, postulans vitam & retributionem debitam, sed in Deo apud suam & aliorum conscientiam ut lætari & se beatum & felicem prædicare queat certus per opera Spiritus Sancti, & fidei ac justificationis fructus, se stare in gratia Dei & hæredem salutis esse. Iacobus doctrinæ Pauli non contrarius est, sed vindex adversus hypocritarum malevolam interpretationem. Sed effrontis est quod 1. Cor. 9. 20. ad doctrinam Pauli rapit, cum expressè loquatur de *conversazione* sua & prudenti charitate in usu rerum indifferentium, nempe attemperasse se fidelium infirmitati, ne fortè præjudicium aliquod contra personam & doctrinam ejus concipere & ita obex poneretur lucrifactioni multorum. Idem agitur Gal. 2. vers. 11. &c.

&c. in quo noster definit cap. XI.

Ita habes , amice , quod sub initium promiseram. Scio non posse tibi non esse gratissimam de illis rebus meditationem. Sed non eo fine tibi transmitto, ut te doceam, sed ut habeas quo alios docere possis , quando non vacat ordine istud finetum fodicare. Vale diu & benè, & amicum, ut fecisti hactenus, amare perge. Dabam apud Ubios prid. Cal. Octobreis Anno c^{ho} Is c Lxx.

Post-Scriptum

Quæ Author ultimis quinque capitibus differit *Politicis* tangunt propius. Credo à sapientioribus & sanctioribus illi gratias non iri decretum. Falsas & absurdas hypotheses quæ religionis, imò & reipublicæ fundamenta subruunt potiùs quàm stabiliunt, animadvertes & evertes nullo negotio; imprimis ubi superiora tibi plana erunt. Contradictio illi rursus crebra. Nugæ non infrequentes. Iugentia denique et injustè postulata omnem ferè paginam illi faciunt. Speciminis ergò obiter enoto unam decadem. Plura legenti occurrent.

1. Homo *jus* ad ea habet, quæ cupit & potest impetrare quoquo modo, id est, *justè* ea, rectè, benè cupit, quanquam sint contra *regulas* & *leges*, & *dictamen* rationis.

2. *Jus naturæ* (intellige, in *individuo rationali*) non prohibere *dolos contentiones*, aut alia quæ mala habentur, ad *parricidia* usque; & tamen ubi *jus* suum quispiam alteri dedit, *fides* est servanda; (quanquam & mox *solo metu* pacta & fædera roboret & metienda doceat; rursus ait simulandum non esse, seu ore non proferendum, aliud, quàm quod sit mente repositum.

3. Hominem Deo *non teneri*, sed ad omnia quæ libeat *jus* habere, & conscientia planè omni exutum, &

E

tamen

tamen à Deo illum pacto & juramento vinciri & obligari.

4. Supra audivimus, vulgarem & falsam opinionem fuisse in veteribus, Deum, Israëlitarum Deum ita esse ut reliquas gentes aliis gubernandas reliquerit. Nunc verò mutato velo Israëlità soli imperium Deo cefsisse memorantur. Item supra. Fidei articulum esse, Deum supremum dominium habere in *omnia, omnesque* illi absolute teneri obedire. Sed jam Deus nil juris habet nisi quod illi ab homine creatura ejus, quemadmodum & alii ἀνθρωπίνῃ κτίσει & potestati humanæ fuerit traditum. Et *status naturæ* est in quo nullâ religione homo Deo tenetur. Ita & auditum est superius : *Dei non aliam esse quàm naturæ potentiam.* Et tamen hîc Deus imperium sibi delatum suscipit in quos nihil ei antea juris &c.

5. Attamen in *statu naturali* homo jure revelato eadem ratione tenetur vivere ac ex dictamine sanæ rationis, si nolit, subit periculum. Quod utique non potest non esse pæna in creatura rationali. Nihilominus non tenetur agnoscere vindicem jure religionis. item. Non repugnat juri naturali, quod repugnat rationis dictamini & divinæ voluntati.

6. Beatus ille & salvus tantum est, ex principiis etiam rationis qui Deum cognoscit, amat &c. audivimus ex cap.4. Sed jure tamen facit, id est, & recte & impunitè qui Deum negligit & cupiditatibus suis tantum indulget. Cujus sanè nec peccatum, nec pæna est, salvus est reverà. *jus Dei* est ut illi benè sit non animo tantum sed & corpore proculdubio, qui ipsum quærit. Ergo ejusdem *jus*, homini per rationem notum, miserum esse qui seipsum solummodò.

7. *Jus summum naturæ* esse ut quisque servet seipsum, & tamen *jus* quoque vivere ex libidine appetitis, & ita, etiam contra rationis sanæ dictamen, perdere seipsum.

8. Deus suscipit imperium delatum in populum Israëliticum apud Sinai (cùm tamen elegerit Deus illos longe

longè antè , non illi Deum) *eumque ita instruxit ut in perpetuum subsisteret*. Sed animo impotens & irâ abreptus dedit legem quæ ipsis causa esset exitii. Ita iratus punivit Israëlitas, & seipsum (malum !) multavit populo, & factus est rex sine regno.

9. *Injusta* potest esse aliqua potestatis supremæ sententia. Sed tamen *jus* illa habet ad omnia quæ potest test secundum cupiditatem & affectus, etiam si cum reip. præsentissima perniciæ.

10. Potestas suprema ordinare debet cultum Dei. Et tamen *religioni* locus non est, ubi populus non subdidit se Deo illique jus regium sua spontè non concessit. Aulam & aulicos & jus suum civile Deus non potest obtinere, ubi rex electus non est. Sed potest & Deus & simul alia suprema potestas religionis moderatrix *summum jus* habere. Et una resp. Ferre Cæsarem & Pompejum. Adde, civem quemlibet, ubi jam religio certis legibus à quocunq; firmata est, posse *jure* & impune quidlibet de Deo ejusque cultu sentire, dicere, disputare, scribere. Teneri tamen *jure* illum cultum contra sensum animi exercere, nec tamen simulare, seu mentis & oris operisque facere divortium.

F I N I S.

Errata quæ Author absens post absolutam typographi operam relegendo notavit hîc difficiliora exhibere voluit Lectori benigno.

Pag. 4. lin. 18. qui p. 8. l. 4. vita & p. 9. l. 19. obscurum. l. 22. ex animo. p. 10. l. 3. ad catenam. l. 13. gloriosiss. l. 35. imit. Deum. p. 14. l. 3. vers. 2. l. 8. Exod. 3. l. 9. solo *Des.* p. 18. l. 35. Scripturæ aliis. p. 19. l. 32. quid. p. 24. l. 17. dele est. l. 24. menti. p. 25. l. 12. erectione. p. 27. l. 23. utut. p. 28. l. 35. decret. p. 30. l. 14. quum. l. 27. neque in Deo, neque --- necessitas. p. 31. l. 23. æterna. p. 32. l. 6. objectu figuræ. p. 33. l. 20. hoc. p. 36. l. 13. aut. p. 37. l. 10. noster. p. 38. l. 18. vel refractionis. l. 33. hic egerit. p. 39. l. 29. quærit. p. 40. l. 23. numerum. p. 41. l. 20. certum & clar. l. 22. comment. l. 32. ut pri. pag. 43. l. 12. facturum. p. 45. l. 9. de hostibus. p. 46. l. 24. determinante. p. 47. l. 17. sat volum. l. 34. temporum. l. 1. p. 48. *Tiber.* l. 33. superârit. l. 34. potuerit. p. 53. l. 17. momentum. p. 62. l. 14. 1. Ioh. 1. vers. 2, 3. p. 63. l. 29. adducam p. 64. l. 12. prædicationis. l. 35. conciperent. Si quæ sînt alia, lector humanus facîle emendabit.